

LUCEAFĂRUL

CULTURAL-SOCIAL

MURANU

**REVISTĂ PENTRU PROPĂȘIRE CULTURALĂ
ȘI ARMONIE SOCIALĂ**

Director: IOAN N. CIOLAN

Redactor: PETRU OLARIU

**APARE LUNAR SUB AUSPICILE ASOCIAȚIEI
INVĂȚĂTORILOR DIN JUDEȚUL SIBIU**

Anul III • Noemvrie 1936 • No. 9

SIBIU, LA 15 NOEMVRIE 1936

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: SIBIU, STRADA GH. LAZĂR No. 21

Cuvânt de închinare

„Luceafărul“, închină acest număr, — în numele celor cari îl susțin, — aceluia, care acum sunt 25 de ani și înainte, își ardea flacăra dragostei de neam și a științei, ca să încălzească sufletele generațiilor de dascăli și prin ei să se trezească conștiința unui neam obidit.

Dacă pedagogul și profesorul Dr. P. Șpan încă nu a meritat un monument nemuritor, câțiva închinători ai scrisului și vorbei sale, — profesori, învățători, — încearcă astăzi, să tragă cortina uitării de pe un colțisor al vieții sale laborioase.

Dr. Petru Șpan a fost un precursor al eliberării noastre naționale și un antesevădător al principiilor, cari frământă astăzi cercurile pedagogice. Cei dela conducerea acestei reviste n'au avut fericirea să se încălzească la focul

nutrit de naționalismul lui Șpan, nici să se adape din izvorul îmbelșugat al cunoștințelor sale, totuși au fost ca niște albine, cari au supt și din nectarul florilor semănate de Șpan, pe lângă cel sorbit din gura educatorilor lor și cari se complectau atât de armonios unii pe alții.

Dacă cei cari au ostenit la întremarea numărului de față, sunt fericiți, c'au putut păstra din floarea recunoștinței câteva petale, ei au și marele regret de-a nu fi putut publica și fotografia regretatului pedagog, cu toate silințele ce-au depus spre a o putea avea.

Dacă sufletul bun al lui Șpan, se va putea bucura de postuma recunoștință filială, tot așa se va putea întreba întristător: „dar voi, copiii mei, cei mulți, pe cari v'am iubit, unde-ați rămas“?

„Luceafărul“.

Dr. Petru Șpan

Gânduri la o aniversare

Anii trec în goana blestemului cosmic, alungați de alții care trebuie să le ia locul, duc cu ei toată poezia lor, târâsc avar în mormintele lor dulcea iluzie a eternului, iar în urmă rămân scheletele gândurilor și simțămintelor împlinite, sau dureroasa năzuință neimplinită.

Din toată străduința lutului gânditor, nu rămâne adesea decât convingerea ce se înșurubează treptat în creier că „lutul” zadarnic visează culmile eternului, că acest etern dacă este undeva, nu poate fi trăit de noi muritorii.

Când aripile sufletului urcă vertiginos în sus, năzuind spre culmile dumnezeirii, sufletul are momente de amețală, în cari i se pare că a respirat eterul veșnic; dar ca de un blestem, visul se sparge și omul intră în sfera învățămintelor târzii, — ca toți capitulații.

Oamenilor, ca un fulger le străbate atunci prin creier conștiința, că zădărniciii sunt toate! În aceste clipe, sufletul trăiește sbuciumul unei năruiri ireparabile. Cine ar putea cobori într'o astfel de conștiință cuprinsă de cataclismul visurilor moarte, s'ar îngrozi de privescerea dantescă ce se desfășură în cetatea desiluziei.

... Și totuși, flacăra prometică se reaprinde de sub dărâmături, din ruine se scoală o umbră și pornește mai departe, — nu știe unde — în mâni cu torța furată dela zei.

O, chinuitor destin al omului, mare ești! Te blestemăm, dar ne supunem ție, te preamărim cu inimi în care clocotește revolta și cântă admirația, îți arătăm pumnii, dar cădem în extaz în fața dumnezeirii tale. Te prețuim mult, chin trecător în care s'a scaldat un suflet. Te prețuim, pentru că din svârcolirile divinului sufletesc încătușat de materie, ies diamantele cu care vom clădi iarăși palate, care iarăși se vor ruina și „omul” va merge mai departe, ... mai departe!...

Sărbătorirea „Oamenilor” e recunoștința muritorilor către zeii care le-au dat pe „Oa-

meni” și e în acelaș timp o școală a omeniirii.

* * *

Acum când sărbătorim pe Petru Șpan, multora dintre noi le alunecă gândul departe, undeva în urmă, la timpul când Natura a primit un nou soldat pe câmpul său de luptă: 4 Iunie 1860. La 4 Iunie 1860 s'a născut acela care avea să fie Dr. Petru Șpan, inimosul pedagog, înflăcărat de un naționalism riscant pentru acele vremuri, inima caldă și ocrotitoare, educatorul menit.

Părinții i-au fost țărani, ca ai celor mai mulți dintre intelectualii de astăzi. Când, mai târziu, după ce a făcut școala primară, soarta sa îl chema spre alte meleaguri, să-și împlinească ce i-a fost dat, părinții săi, sărmanii țărani din Lupșa-Turda vor fi plâns, iar în urmă își vor fi șters lacrimile cu năframa nădejzii într'o soartă mai bună pentru dragul lor fiu.

Au trecut anii. Fiul lor Petru a trecut și și el rând pe rând, prin gimnaziul dela Blaj, unde a absolvit cele 7 clase, apoi prin seminarul „Andreian” din Sibiu și pentru că seminaristul Petru Șpan a fost școlar eminent, îl vedem după aceea continuându-și studiile la Viena, unde timp de 4 semestre a urmat cursurile de Istorie și Filosofie. A trecut apoi la Iena, în Germania, unde și-a luat doctoratul. A audiat pe profesorii Brentano, Büdinger, Eucken, Falckenberg, Liebmman, Peuchel-Lösche, Rein, Vogt și Zimmermann. A studiat însă sub speciala îndrumare a profesorilor Eucken, Rein și Vogt.

Venind la Sibiu, a fost numit profesor la Școala civilă de fete a „Asociațiunii”, apoi la seminarul „Andreian”.

Activitatea lui Petru Șpan e vastă. La catedră a fost dascălul, al cărui suflet s'a topit în focul sacru ce-l învăluie pe cel ce se apropie de suflete împins de „Chemarea” — marea chemare a educatorului. N'a fost capul strâmt, care să-și privească misiunea sa terminată, odată ce și-a predat cursul.

Petru Șpan a avut în el demonul „menirii“, care nu l-a astâmpărat toată vieța.

A predat cursuri, a scris cărți didactice, a redactat reviste, în care a scris multe articole de diferite domenii și a îndemnat pe elevii săi să sintetizeze fructul muncii lor în dări de seamă, recenzii și conferințe ce le citiau la societatea de lectură, pe care dânsul le-a înființat-o. Numai înființând societatea de lectură, care dădea ocazia elevilor muncitori și talentați să se afirme — pentru că o societate de lectură bine organizată este cea mai completă și frumoasă școală a vieții — Petru Șpan a meritat recunoștința elevilor săi, care nici acum nu pot să-l uite.

Om cu concepții largi, suflet chinuit de soarta oamenilor „chemați“, Petru Șpan s'a

epuizat împlinindu-și complet rolul cu care zeii aruncă pe pământ astfel de existențe: să muncească mult, să împrăștie generos scânteile divine cu care au venit din cer, să sufere mult, fiind teatrul luptelor dintre lutul inert și spiritul ce vrea descătușare... și apoi să se stingă prea devreme.

A murit la 14 Martie 1911.

Dr. Petru Șpan, noi sărbătorim în tine mărețul destin al omului. Ne mângâiem de nimicnicii și ne mândrim cu măririle noastre. Iar astfel gândul morții nu ne mai înspăimântă, ci ne dă imbold să fim și noi ca voi sărbătoriiți, ca tine Dr. Petru Șpan: energie, suflet, muncă!

Gh. Șerban
inv.

Dr. Petru Șpan, profesorul, în lumina amintirilor elevilor săi

Faima prof. Dr. P. Șpan, am cunoscut-o încă înainte de a intra în școala normală. Și în acele vremi, el era *dirigitorul pedagogic* al învățământului primar din arhidieceza Sibiului și cuvântul lui era hotărâtor pentru toți. Toată învățătoria îl asculta ca pe un profet și știa că este iubită de el și îl înconjură cu sficioasă dragoste filială.

Și soarta a voit, să fiu foarte aproape sufletește de acest om, aproape ca un copil de părintele său.

Când l-am văzut pentru întâia dată în calitate fericită de elev al său, m'a impresionat adânc înfățișarea lui expresivă de om bun. Era *tipul reprezentativ al bunătății*. Așa l-am cunoscut noi elevii lui, așa a fost el. Și nu putea să apară altfel. Căci adâncurile sufletești ale omului se exteriorizează chiar fără să vrea în privirea lui, în înfățișarea și zâmbetul lui, în tonul vorbei, în mișcări și gesturi, cu un cuvânt în toată ființa lui.

Când am luat parte la prima lui oră de curs, m'a uimit felul de predare. Fraza scurtă și precisă, însoțită de permanent zâmbet. Era în dosul acestui zâmbet ceva sacerdotal, ce

biruia pe om. Expunerea era atât de clară și simplă, încât câștigai convingerea că acest om ar fi putut preda cu succes orice știință chiar copiilor de curs primar. Tonul și limbajul necăutat te făcea să crezi că ești în toiul unor conversații familiare. Ne simțiam copiii lui și el părintele nostru al tuturor, bun și îngăduitor. Nu făcea multă teorie savantă, dar atât, cât se făcea era simțită și înțeleasă de tot natul.

La toate materiile pedagogice: psihologie, pedagogie, metodică și didactică preda liber, luam notițe, unul mai bun stilizam, apoi le prezentam lui, ca să le revadă, adăugând și corectând, după cari ne făceam manuscrise. Aceste manuscrise le păstrăm și azi amintire scumpă și folositoare.

Legătura sufletească cu acest om, nu putea fi ruptă nici după eșirea din școală. Ani de-arândul, după terminarea școlii normale am luat încă parte la orele lui de studii de câteori veniam la Sibiu, ca să-i gust vorba dulce și să mă bucur, văzându-l veșnic bine dispus.

Erau interesante lecțiile lui, nu numai prin forma simplă și clară și fondul ușor, ci și

prin felul cum căuta să le pună în legătură cu viața școlară și socială dela sate. Fiecare lecție era presărată de o mulțime de sfaturi practice pentru viața de sbucium a dascălului de mâine. Și cât ni-au folosit acele sfaturi în obidita noastră muncă din acele vremuri.

Nu iubea pe streini, căci știa că ne suspicionează. Odată la un examen de fine de an, pe lângă delegatul mitropoliei — ca președinte — a luat parte și un comisar guvernial unguresc. Dr. P. Șpan sta pe catedră, cei doi oaspeți oficiali la o masă alături de catedră, însă ceva mai îndărăt. Toată clasa sta în bănci în fundul sălii și de acolo treceau în serii de câte 5—6 inși în fața catedrei la examinare. Voia să fim numai înaintea lui, căci el vorbea cu noi, nu numai cu gura, ci și cu ochii, fața, gestul. Intrarea în bancă la examen o făceam prin direcția opusă dela masa prezidială. Comisarul guvernial își întindea gâtul din când în când să vadă cine răspunde, ba uneori chiar se ridica să ne privească. Delegatul mitropolitan face observația, ca elevii să treacă în bancă prin fața mesei prezidiale, ca dl comisar să poată vedea pe cel care răspunde. La aceasta, Dr. P. Șpan ripostează enervat: „Nu admit! De când e seminarul tot pe-acolo au intrat elevii la examen, nu pe la Dvoastră și eu nu schimb ordinea. În clasa mea eu sunt stăpânul, eu sunt profesorul lor și eu trebuie să-i văd!“

La această ripostă energică, președintele a tăcut chitit și comisarul înroșit până după urechi, n'a mai îndrăznit să-și întindă gâtul spre noi, să ne vadă.

Deosebit de interesante erau *lecțiile practice*, pe care însuși le făcea cu copiii de curs primar, dela școala de aplicație a seminarului pedagogic. Aici avea adevărate inspirații spontane. Indată ce intra în lecție, între el și copii se întea imediat o discuție plină de vervă și veselie, par'că erau toți electrizați. Era atât de meșter în punerea întrebărilor, încât nu era copil, cât de mediocru, care să nu-i poată da răspunsurile așteptate. Întrebările lui erau de o măiestrie de artist. Curajul copiilor creștea din clipă în clipă. Se știa coborî în chip uimitor la

mentalitatea copiilor și-l simțiai trăind momente fericite în viața lui destul de sbuciumată. În lecțiile practice avea asigurată în chip strălucit, rezolvirea celor mai grele probleme științifice și scotea cu rară ușurință concluziile practice și perceptate de idealuri morale pentru viața celor mici. Ora lui de lecție practică cu copilașii era o adevărată revelație sufletească, de cel mai înalt grad pentru toți cei de față. Cât de mici ne simțiam noi în fața lui la acele ore!

O chestiune ce prezintă *un interes istoric pentru anualele școlii normale din Sibiu* și pe care îmi îngădui să o expun mai pe larg, fiind legată în mare măsură de numele lui Dr. P. Șpan este înființarea societății literare a Secției pedagogice dela seminarul Andreian de acum 30 de ani. Despre aceasta știu sigur, că nu s'a scris nimic până azi.

Până aci elevii seminarului teologic-pedagogic Andreian din Sibiu, erau constituiți mai de mult în o Societate literară, așa cum era și la alte școli secundare românești din acel timp. Președinte era totdeauna un profesor, iar vicepreședinte un elev mai distins, ambii aleși de membrii societății. Lucrările literare bune, cetite și votate de societate, se publicau în o revistă a societății, numită „Muza“ scrisă cu mâna.

La ședințele acestei societăți era un veșnic antagonism între elevii celor două secții, teologice și pedagogice. Cei dintâi, având o pregătire superioară la intrarea în teologie, ironizau și reflecționau mereu pe cei din urmă, în discuțiile ce se încingeau la ședințele literare ale societății și lucrările elevilor dela secția pedagogică prezentate la societatea literară erau de cele mai multe ori respinse.

Această stare dureroasă de lucruri a luat sfârșit în toamna anului 1906, tocmai când scriitorul acestor rânduri era pe anul ultim al seminarului pedagogic și fericitul meu profesor Dr. P. Șpan a fost cel dintâi care ne-a înțeles și ne-a ajutat în acest scop.

În o ședință comună ale celor două secții ținută pe la începutul lunii Octomvrie 1906, s'a repetat vechea stare de lucruri. Elevii secției pedagogice, văzându-se din nou jigniți în sentimentele și bunele lor intenții, așa

modești cum erau, s'au așezat în bănci, rămânând pasivi până la finele ședinței. După ședință ne-am adunat în o sală de cursuri și plângându-ne unii altora, ne-am sfătuit ce ar fi de făcut. Hotărârea unanimă a fost *despărțirea pe secții a societății literare*, adică eșirea secției pedagogice din societatea comună și constituirea sa într-o societate literară aparte și independentă. Astfel încă în aceeaș seară, secția pedagogică m'a delegat pe mine să fac demersurile pentru înființarea unei societăți literare a secției pedagogice.

A doua zi tocmai aveam ora primă cu Dr. P. Șpan. M'am ridicat înainte de începerea cursului și descriindu-i pe larg situația, i-am făcut cunoscută hotărârea intrasigentă a secției pedagogice de a se despărți definitiv de secția teologică și a se constitui în societate literară separată și l-am rugat să ne sprijinească. Ne-a dat dreptate de cauză, ne-a lăudat chiar și ne-a încurajat, făgăduindu-ne că va aduce chestiunea în cel mai scurt timp în fața conferinței profesionale și că ne va da tot concursul.

Rând pe rând am consultat pe toți profesorii dela secția pedagogică și i-am rugat de sprijin. Cunoscând premisele toți ne-au găsit inițiativa justificată și ne-au asigurat de sprijinul lor.

În sfârșit după multă nerăbdătoare frământare a sosit și ziua tinerii *conferinței* profesionale. Erau toți profesorii seminarului teologic-pedagogic.

Incredințat de colegii secției pedagogice, arzători de nerăbdare, eu stam pe coridorul seminarului în apropiere de sala de conferințe, să aștept rezultatul și gata să dau eventuale referințe în caz de nevoie. Din când în când trăgeam cu urechea și către ușa sălii de conferințe și auziam fragmente din discuțiile aprinse. Intr'un târziu iese Dr. P. Șpan, care știa că aștept pe coridor și-mi spune: În sfârșit am reușit, du-te și spune-le la toți!

Toată secția aștepta adunată în o sală. Când le-am comunicat, i-a cuprins o bucurie fără margini, unii săreau jucând prin sală și știu că unii chiar au plâns. Nu știu apriat ce s'a petrecut în conferința profesională,

dar atât știu, că după acea ședință, directorul, care poate s'a gândit la consecințele acelei separațiuni între noi și teologi, adică între viitorii învățători și preoți încă de pe băncile școlii, m'a chemat în cancelaria directorială și mi-a luat în nume de rău, ba chiar m'a înfruntat, crezând că eu i-am produs această tulburare în institut și mi-a spus că deocamdată ne dă aprobare pentru un an, dar dacă nu ne vom valida ca societate, ne va desființa la finele anului școlar, ceea ce altcum crede că se va și întâmpla. Deși am răspuns că separațiunea este dorința secției întregi, nu numai a mea, astăzi după 30 de ani țin să mărturisesc cu modestie că de fapt am fost, dacă nu inițiatorul, dar între cei dintâi care am lucrat în acest scop. După cum pot să afirm cu conștiința împăcată că despărțindu-se societatea pe secții a dispărut în mare măsură antagonismul dintre ele, căci se înlăturase cauza. Toate acestea le pot mărturisi și colegii din acel timp, cari mai trăiesc.

Peste câteva zile am hotărât ca într'o seară să ținem ședința de constituire și am rugat pe prof. Dr. P. Șpan, acel părinte bun al nostru, să conducă ședința. Când a venit în sală a fost primit cu deosebit elan. Cuvântul lui de deschidere îl aud par'că și azi. Ne-a lăudat pentru inițiativă, ne-a sfătuit să fim cuminți, ne-a încurajat și ne-a însuflețit la muncă. Constituirea societății s'a făcut deocamdată după statutele existente ale societății comune, până ne vom lucra statutele noastre. Prof. Dr. P. Șpan a fost aclamat președinte, scriitorul acestor rânduri vicepreședinte și câțiva colegi ca membri în comisia literară. Vicepreședintele era în acelaș timp și președinte al comisiei literare, unde se triau lucrările și cele bune se treceau apoi în fața societății. Dr. P. Șpan a propus ca revista noastră să se cheme „Zorile”. Până la finele anului școlar, revista noastră „Zorile” a apărut în 18 numere de câte 16 pagini, scrisă cu mult gust de către cel mai bun caligraf din secția pedagogică. Titlul lucrărilor și literile mai mari dela începutul alineatelor au fost scrise cu mult decor ornamental. Revista „Muza” a secției teologice

a apărut în acel an abia în 8 numere de dimensiuni similare cu a noastră. Astfel i-am întrecut. Dar i-am întrecut nu numai în anul acela, ci și în anii următori. Colecția revistei se complectea la finile anului școlar. Imi reamintesc că în cea dintâi colecție a „Zorilor”, adevă în acea din anul 1906—1907 am publicat și un frumos număr de doine și cântece populare aranjate pe note, din o colecție a mea proprie. În Nr. 1 al revistei pe pag. întâia, deci ca introducere am publicat o poezie a mea, inspirată din însuflețirea situației, în care vorbeam de idealul ce ne preocupa în acele vremi și de munți, ce despart frații, pe cari D-zeu și virtutea noastră îi vor prăbuși odată. Din acea poezie, profesorul meu Dr. P. Șpan mi-a eliminat vreo două strofe, spunându-mi cu bunătate în fața societății, că idealul nostru de atunci, trebuie mai mult simțit decât scris și mărturisit. Ce vremuri au mai fost acelea!

Amintesc acestea nu pentru a se aduce vreo laudă cuiva, ci pentru a caracteriza fondul de gândire ce stăpâna sufletul acelor vremuri, cari încep a trece în zarea uitării.

Regret, că în timpul din urmă, căutând să mai văd odată colecția „Zorile” din 1906—1907, în care erau începuturile de activitate ale acestei societăți, n'am mai aflat-o și mi-s'a spus că s'a pierdut. Se vede că o mână sacrilegă a luat-o dela locul unde trebuia să stea ca mărturie de frământare și ideal tineresc.

Dar de dragul adevărului nu pot să retac că, societatea noastră literară la început n'a mers tocmai după așteptări. Viața ei a fost tulburată din când în când de ambițiile unora, cari ar fi dorit să ocupe demnități în societate și de acei, cărora li-se respingeau lucrările.

Din cauza aceasta, președintele Dr. P. Șpan, mi-a exoperat liber parcurs la poarta institutului care se închidea la 7 $\frac{1}{2}$ seara — lucru destul de mare — ca să țin mereu contact cu el, să-i dau referințe asupra societății și să primesc sfaturile și îndrumările necesare. Imi spunea seara, când pleca dela cursuri, unde să-l caut și la ce oră. De multe ori îl căutam acasă, alteori la restaurant, unde lua cina cu alți profesori dela școala noastră. La

restaurant mă chema la masa lor, mă întreba dacă am cinat, îmi plătea câte un pahar cu bere și asistam la discuțiile lor înțelepte. Cât am profitat din acele discuții! Urmau apoi chestiile societății noastre. Uneori uitând să ia bani cu sine să plătească masa, mă trimitea acasă la el să-i aduc. Du-te — imi spunea — și ia cheia camerei din cutare loc, dela horn, intră în camera mea, caută apoi, cheița în cutare loc, descuie lădița cutare, ia atâția bani, pune cheile iar la locul lor și adu-mi banii aici.

Camera lui simplă de ascet, cu o măsuță în mijloc pe care sta în permanență opera dascălului său Dr. W. Rein, frumos legată și cu litere de aur, apoi două scaune, un pat, un dulap și un spălător... O femeie bătrână, chiriașă și ea în aceeaș clădire streină, îi făcea curățenie. Totul simplu așa cum era vorba lui, îmbrăcămintea și gestul lui, zâmbetul și sufletul lui curat, sincer și sobru. De acest om cu o personalitate atât de aleasă și de care am stat atât de aproape ca un copil al lui, mă leagă atâtea amintiri înălțătoare, care azi când mă gândesc că sunt peste 25 ani de atunci, mă induioșează până la lacrimi.

O creațiune iubită a lui a fost revista pedagogică „Vatra școlară”, înființată la 1907. Ne-a strâns în jurul ei pe toți cari am avut dragoste de progres. După vorba lui biblică: *Nu multă știință vă cer, ci dragoste să aveți și veți vedea că mare lucru faceți.* „Vatra școlară” și-a păstrat un nivel demn de vremea sa. Prin „Vatra școlară” și-a difuzat el principiile pedagogice în cercuri tot mai largi și a ajutat la perfecționarea muncii educative și culturale a dascălului dela sate.

L-am auzit ținând conferințe la sate în cadrele Astrei și a Reuniunii române agricole din Sibiu. Cu câtă dragoste vorbea el sătenilor și câtă iubire de popor fășnea din toată ființa lui!

La reuniunile învățătoresți din acel timp, acolo unde era el delegat ca președinte, ședințele erau un adevărat seminar pedagogic, ținut la nivel apusean. Fiecare pleca la școala sa, mai luminat și mai însuflețit pentru munca culturală din satul său.

Prin Martie 1911 venisem la Sibiu, fiind aproape cu catedra de acest oraș. Am mers la seminar să-mi văd profesorul și să asist la o oră de a lui. Mi-s'a spus că e bolnav. Cum n'avea pe nimeni, nici soție și nici copii, m'am hotărît să-l cercetez. Femeia bătrână, care îi făcea curățenie în cameră, m'a întâmpinat în curte: — Dl profesor e bolnav rău. Am intrat în cameră. Era singur. Sta pe pat și gema. M'a privit, surprins. După o tăcere de câteva minute m'a întrebat: Ce faci Bembea? — Am venit să vă văd — i-am răspuns. După o scurtă gândire s'a întors cu fața către perete. Credeam că vizita mea îl supără. Am stat perplex. După câteva minute s'a întors iar spre mine. Pe față două șiroaie de lacrimi se scurgeau încet. — De ce plângeți dle profesor? — Mi-a fost dor de tine Bembea, adecă mi-e dor de voi, de toți elevii mei...

După o pauză imi zice: Dragă Bembea, vedeți de „Vatra școlară”. Să nu o lăsați să piară. O va conduce Stan.)* Voi să stați în jurul lui, el e om serios și cuminte și vă iubește ca și mine.

Am rămas uluit.

Peste câteva zile am auzit că a murit. Cine ar fi putut crede în acest desnodământ fatal, cunoscând robusteța lui fizică!

Dascăli din toate părțile, foști elevi de-ai lui, l-au însoțit pe drumul din urmă, cu capetele plecate în pământ, abătuți ca după o catastrofă.

Și este un sfert de veac de atunci. Scriind aceste amintiri duioase, mă doare o durere mută, nu atât că este un sfert de veac de atunci, ci mă doare pentru că el nu știe azi că și după atâta timp se mai varsă o lacrimă ferbinte pentru celce a fost Dr. P. Șpan, ca să aibă meritata mângâiere, că bulgărul de iubire ce l-a cristalizat în sufletul elevilor săi se reflectează și asupra lui și trăește încă și va mai trăi din generație în generați, până peste vremuri.

Sibiu, 25 August 1936.

Nicolae Bembea
subrevizor școlar.

*) P. S. S. Dr. V. Stan, actualul episcop dela Mitropolia Sibiului.

Era în toamna anului 1907/8, când am intrat cu dragoste și încredere în „Seminarul Teologic-Pedagogic Andreian” din Sibiu. În spre porțile ei se îndreptau cei mai mulți dintre tinerii de pe atunci dornici de a se consacra vieții naționale.

Profesorii erau cu multă greutate și pătrunși în toată ființa lor de sfințenia misiunii ce și-o asumau. Așa era și profesorul de pedagogie Petru Șpan. Plin de înflăcărare și dragoste față de misiunea sa. Cunoștințele de ordin psihologico-pedagogic, — care cereau multă aprofundare și bătae de cap spre a fi pe deplin înțelese, — profesorul Petru Șpan le expunea cu multă claritate, într'o formă simplă, ușor de înțeles, cu convingerea pătrunzătoare, pline de interes și vrajă încât ni le însușiam cu multă ușurință și nu ne mai săturam ascultându-l. Nu era omul, care să plutească în teorii sarbede, să facă expuneri savante, pentru că nu voia de dragul utilului și al rezultatului real.

La fel îi era și stilul. De când începeai să-i citești vre-un articol, fără să te uiți la autor, putea-i ghici din expunerea-i ușoară și frumos curgătoare, că este scrisul pedagogului Petru Șpan. Indrumările practice deasemenea erau date cu multă pricepere și dărnicie, iar când ne vorbea despre neam, puneă atâta suflet și înflăcărare, încât dacă trebuința cerea, sub vraja expunerii sale înălțătoare am fi fost gata numai decât să intrăm în foc, să pornim la luptă. Și avea multă încredere în steaua românismului, pe care o prevedea frumos strălucitoare pe cerul libertății naționale și ne spunea adeseori, cu multă hotărîre, că nu poate mult să mai întârzie, trebuie să apară cât mai curând și până la realizarea acestei profeții, nici nu voia să știe de moarte. Nu voia să între sub glia pământului rece și povarnic, până nu va vedea cu ochii unitatea națională după care înseta atât de mult și care trebuia să se înfăptuiască cât mai curând.

Așa era profesorul Petru Șpan, așa ne vorbea, iar noi îi sorbeam cuvintele și ideile și ne întăream pentru lupta ce trebuia s'o purtăm cu multă dărzenie și încredere în biruința finală.

Dar bunul nostru profesor, — pe care-l știam încă în puterea vieții și-l doream să rămână cât mai mult între noi, căci era curat la suflet, cu dragoste față de elevii lui pe care-i susținea și-i îndruma ca un adevărat părinte în multele lor necazuri și lipsuri, — spre uimirea și mâhnirea noastră sufletească, moartea cea necruțătoare ni l-a răpit în iarna anului 1911 pe neașteptate și când fiorul morții lui a pătruns între zidurile institutului, l-am plâns ca pe un adevărat părinte. Am vărsat lacrimi sincere, curate, izvorâte dintr'o durere adânc simțită și cu ele l-am petrecut până la locașul vecinicii, unde Dumnezeu să-l odihnească în laturea dreptilor, căci drept și bun la suflet a fost și pe deplin pătruns de misiunea sa în viață.

Eu așa l-am înțeles și astfel mi-a rămas imprimat în suflet și de multeori mă gândesc și vorbesc cu multă recunoștință despre bunele calități ale fostului și mult iubitului meu, profesor Petru Șpan.

Sibiu, 30 Septembrie 1936.

S. Dragoman,
institutor.

Sunt treizeci de ani, decând am terminat secția pedagogică a Seminarului „Andreian” cu imaginea profesorului Dr. P. Șpan în suflet. Astăzi această imagine îmi este tot atât de vie, ca și atunci. Sbuiciumul timpului trecut nu a fost în stare să întunece sau să umbrească această imagine, atât de puternică a fost influența sufletească a marelui apostol asupra mea.

Dr. P. Șpan a fost un mare pedagog al școlii românești. Prin iubirea ce revărsa asupra elevilor săi și-a creat în sufletul lor o cetate, în care, deși dispărut fizicește de un sfert de veac dintre noi, totuși stăpânește cu puteri depline. O părticică din marele lui suflet a trecut și a nobilitat sufletul fiecărui elev al său și deaceia Dr. P. Șpan trăește nevăzut în toate părțile Ardealului desrobotit.

Pentru profesorul venerat și atât de mult iubit de elevi se formase un cult, care era trecut dela o generație la alta. Eram la începutul primului an de școală normală și

nu-l văzusem încă, dar știam atâtea despre personalitatea puternică a D-rului P. Șpan, încât cu nerăbdare așteptam începerea cursurilor. O clasă de 40 elevi într'o atmosferă de înaltă stimă, cu ochii țintă spre ușă îi așteptam intrarea la ora de Psihologie. Ușa se deschide și apare figura robustă, cu fața senină și zâmbitoare a profesorului. A început să ne vorbească atât de frumos și cu atâta însuflețire, încât credeam, că o ființă din altă lume s'a arătat nouă. Oră de oră studiul abstract al Psihologiei, prin exemple, concrete ce ne aducea din viața de toate zilele, pătrundea tot mai temeinic în sufletele noastre, iar iubirea față de profesor ne umplea inimile. Orice nemulțumire i se citea pe față la răspunsuri, provoca indignarea clasei și îndată ce ieșea profesorul, elevul venit nepregătit la cursuri era tras la răspundere de colegii săi. Din acest motiv, foarte rar se întâmpla, ca cineva să ia notă rea. Toți învățam de dragul marelui dascăl și de teama de a nu-l supăra.

Dojana, cât de mică, venită din partea profesorului Dr. P. Șpan, pătrundea adânc și durea foarte.

Ne cucerise toată ființa noastră sufletească și ca un mare măestru ne purta pe câmpul vast al științelor pedagogice, făcând nu instrucție seacă, ci o vie și înaltă educație religioasă și națională.

Scopul învățământului este „*desvoltarea caracterului religios-moral*”, scria la carte și „*eminamente național*” adăuga profesorul.

Folosea orice prilej, pentru a trezi și desvolta sentimentul național, în acele vremuri de urgie, când românul subjugat trebuia să pună zăgaz avântului său național și „lăcat gurei sale”. În prezența unui subinspector, român renegat, care de dragul slujbei își vându-se conștiința, ne făcea lecție despre „interesul pedagogic”. Asemăna acest interes cu iarba spunând: „Interesul pedagogic trebuie să fie viu și veșnic treaz, trebuie să fie ca iarba pe care o cosește țaranul român. După prima cositură crește otava și după a doua cositură otava pentru porci. Când a exprimat cuvântul porci a întors capul și a făcut semn spre „ilustrul subinspector”.

Concluzia am tras-o toți și imediat, din disprețul ce arăta renegatului.

Ne îndemna să ne păstrăm demnitatea națională în orice împrejurări și ne făcea să înțelegem că „plin fiind paharul suferințelor neamului românesc din Ardeal, trebuie să sosească ceasul izbăvirii și să ne păstrăm curat sufletul întru așteptarea marelui eveniment”.

Făgăraș, 8 Iulie 1936.

Gh. Dragoș,

directorul Gimnaziului de fete.

Eram în toamna anului 1904. Aveam cu regretatul nostru profesor Dr. P. Șpan ora de Pedagogie în sala Nr. 37 din edificiul vechiu, — situată în spre strada Măcelarilor, azi a Mitropoliei, față 'n față cu catedrala. Zidirea măreței catedrale era în toiul ei, părea catedrala un furnicar uriaș. În cursul lecției profesorul nostru erupse instantaneu și ne spune: „Băieți, vedeți voi cum se ridică catedrala aceasta?... Să știți, că peste 10—15 ani va fi un războiu mare, încât se vor clătina călcâiele lunii și pe catedrala aceasta atunci va fi înălțat și va flutura drapelul României. Și după rostirea acestor cuvinte cu însuflețirea ce-l caracteriza, a ieșit din sala de cursuri trecând în cea profesorală fără a mai veni la continuarea lecțiilor din ora respectivă.

Tot în toamna aceasta prin luna Octombrie 1904 Ministrul de Culte și Instrucțiune publică unguesc Adalbert Berzeviczy a depus înaintea Casei deputaților din Budapesta proiectul său de lege, în care dorea legiferarea propunerii limbii maghiare în mod mai intensiv în școlile confesionale, în general și în special în cele românești, săsești și sârbești. Școlile confesionale rom. cat., ev. cat. unitariene și izraelite aveau introdusă limba maghiară nu numai ca obiect de învățământ, ci deadreptul ca limbă de predare, deci proiectul era îndreptat exclusiv în contra școlilor nemaghiare. Toată lumea românească și cu deosebire intelectualii în frunte cu Arhieriei de pe atunci începeau a fi îngrijorați de situația școlilor românești și prin ele a sorții neamului nostru

românesc. Atunci marele nostru profesor, dar și mai mare și bun Român într'o zi după masă din luna Noemvrie ne spune: „Băieți, am citit proiectul lui Berzeviczy. Nu vă temeți! Din Moții mei Berzeviczy et tutti quanti nu vor face niciodată Unguri, pentru că apa curge, pietrele rămân. Valurile apei trec și noi Românii fiind pietrele din fundul apei am prins mușchiu statornic pe aceste plaiuri și deci aci și așa vom rămânea”.

Din cele de sus se vede iubirea deosebit de mare, ce o avea regretatul nostru profesor Dr. P. Șpan pentru neamul românesc, precum și clarviziunea întregirii naționale și profundul său optimism în viitorul acestui neam.

Profesorul nostru ura de moarte licheismul și trădătorii de neam. El ne spunea: „Orice chestiune oficială veți avea, o rezolviți imediat și totdeauna în scris. Nu luați contact cu inspectorii școlari (ungurești), cari mai în tot locul sunt renegați și dușmani a tot ce este românesc”. Aci făcea aluzie la subinspectorul școlar de pe atunci din Sibiu, un român renegat din țara Hațegului cu numele Ludovic Mircse adică Mircea. „Luând contact cu acești oameni dintr'una în alta și încetul cu încetul veți deveni maghiaroni, renegați și chiar trădători de neam”. Subsemnatul m'am ținut de cele spuse și în timp de 10 ani de activitate sub era maghiară (1914—1919 în războiul mondial) abia am fost de 2 ori pe la inspectorat, dar și atunci chemat oficial, în cauze școlare.

Dej, 6 Iulie 1936.

Ioan Ciupe,

revizor școlar de Someș.

Nu cunosc profesor atât de iubit de elevii săi cum era Dr. Petru Șpan, profesorul de pedagogie de pe vremuri dela Seminarul teologic-pedagogic „Andreian” din Sibiu. Imi aduc aminte cu câtă dragoste era el așteptat în clasă și ce dispoziție sufletească știa să creieze în sufletul elevilor săi la fiește care lecție și la toate ocaziile, când ți se da norocul să fi în apropierea sa. Cum știa el să picure în sufletul fiecăruia dragostea și încrederea față de neamul său,

cred că n'a mai știut-o nimeni. Fiecare întâmplare din viață era comentată și din toate se trăgeau învățături de naționalism. A fost un profet al neamului său. Acum când se împlinesc 25 ani dela moartea sa, las să urmeze — din cele multe — 2 amintiri edificatoare din viața sa.

Era înainte de aceasta cu 31 de ani, după conferința națională din anul 1905, când se decretase activitatea politică a românilor din Transilvania. Era foarte indignat pe Românii cari votaseră la acea conferință pentru pasivitate și după o critică aspră la adresa lor spunea... „Să știți băieți, că nu e departe timpul când contra tuturor dușmanilor noștri se va întemeia România-Mare în frunte cu mândrul nostru Ardeal și regele României se va încorona la Alba-Iulia, în cetatea lui Mihai Viteazul...” O profeție care s'a împlinit întocmai și în care noi foștii lui elevi, am crezut morțiș totdeauna.

De altădată la o oră de Istoria pedagogiei fiind prezent inspectorul Mircse Ludovic, român maghiarizat, spunea cam acestea.... : „Sunt și oameni fără suflet, cari s'au lepădat de neamul lor, aceștia astăzi mai pot alerga,

dar mâine când va răsări alt soare se vor rușina de fapta lor și vor dispărea ca liliicii...” Era o strașnică lecție la adresa omului — care ne inspecta ca un agent periculos al ideii de stat maghiar și care se făcea, că nici nu știe românește.

Dr. Petru Șpan era firea Moșului, un caracter dârz de o violență extraordinară, dar în acelaș timp de o bunătate uimitoare.

Elevii săi răspândiți în întreg Ardealul au aruncat pe acest ogor sămânța iubirii de neam, lege și limba strămoșească — sămânță care a țîșnit în tot momentul ca o cascadă din sufletul mare al fostului lor profesor Dr. Petru Șpan.

Iată de ce acest om nu se va uita nici-odată. El n'are bust nicăiri, nici la Sibiu, unde și-a jertfit viața pe altarul neamului și nici la Lupșa în creierul munților, între Moșii săi iubiți de unde era original. Neamul său încă nu i l-a făcut. Ar fi timpul să i-l facă foștii săi elevi, astăzi toți în situații bune — preoți, învățători, protopopi și alții profesori universitari. Să i-l facem!

H i d a, jud. Cluj, 18 Iulie 1936.

Inv. Vasile Nossa.

Conceptiile și realizările lui Șpan în Pedagogie

I. Introducere

Conceptia pedagogică a unui educator este determinată de doi factori: *a)* de școala sau curentul pedagogic în care s'a format, *b)* de realitățile la care încearcă să aplice principiile pe care și le-a însușit. Unii rămân adânc pătrunși de spiritul școalei și sunt incapabili să-și dea seama de forța realităților care cer o adaptare, o transformare sau o abandonare chiar a principiilor însușite, alții în fața realităților cu totul diferite de principiile învățate sunt tentați să lase la o parte orice principiu de educație împrumutat și să încerce dela început, în mod empiric, un nou sistem. Există însă și o a treia categorie, care știe pune de acord principiile cu realitatea, modificând primele sau transformând pe cea

de a doua. Șpan se socotește în această din urmă categorie. Ca elev a lui W. Rein, continuatorul curentului Herbart-Ziller-ian la Iena, n'a trăit numai în spiritul acestui curent, ci a fost preocupat de aproape de esența și aplicările lui practice. Teza lui de doctorat, „Die Fortbildung der Pädagogik Herbarts durch Ziller“, aprofundează tocmai pe inovatorul nouilor principii în Pedagogie (Herbart) și pe cel ce a căutat să le transpună în practică pe acestea (Ziller). Iar practica pe care a făcut-o ca student la școala primară de aplicație de pe lângă Seminarul pedagogic din Iena l-au familiarizat cu aplicările practice ale acestor principii în învățământ și educație. Cunoștințele teoretice și practice cu modificările cerute de împreju-

rările, în care i-a fost dat să lucreze, le-a folosit pentru ridicarea nivelului cultural al Românilor de dincoace de Carpați.

II. Influențe și împrejurări.

Să încercăm o expunere mai amănunțită de o parte a ideilor pe care și le-a însușit, de alta a realităților la care se aplică aceste idei.

Sub influența profesorilor Eucken, Rein și Vogt și-a format o concepție filosofică și pedagogică unitară pe care a încadrat-o în concepția pedagogică a lui Herbart trecută prin prisma modificărilor aduse de Ziller. După aceasta s'a orientat în întreaga sa activitate.

Herbart e socotit ca întemeietorul pedagogiei științifice punând la baza Pedagogiei, Psihologia, care ne destăinuiește structura sufletului celui educat și prin aceasta ne indică mijloacele și căile de urmat și împrumutând dela Etică scopul educației. Tot el a formulat și principiul învățământului educativ.

Care este concepția psihologică a lui Herbart? El consideră sufletul ca „o ființă simplă... în conexiune simultană sau succesivă cu o multiplicitate de alte ființe simple, față de care se menține în integritatea naturii sale simple, inalterabile, prin acte de conservare individuală care sunt *reprezentările* sale.¹⁾ El se poate construi, căci orice concept este un produs al timpului și al experienței. Pre-dispoziții naturale nu există. Reprezentările formează baza vieții mintale, din ele derivă cunoașterea. Teoria facultăților, admisă de predecesori, căreia Herbart îi opune această teorie a reprezentărilor aposterioare, ar fi și incompatibilă cu învățământul educativ, care susține posibilitatea formării individualităților inteligente, bune, pline de voință.

Scopul educației este virtutea, care se confundă cu însuși idealul moral definit prin ideea libertății interioare, a perfecțiunii, a iubirii, a dreptului și a echității. Omul poate realiza acest ideal moral mai mult sau mai puțin cu ajutorul educației. Morala și Metafizica se întâlnesc într'un punct comun, în

¹⁾ Fr. Guex: Histoire de l'instruction et d l'education, Paris, Alcan, 1913 p. 396.

religie, rezultată și ea la origine din sentimentul slăbiciunii și dependenței pe care le simte omul. De aceea „toți oamenii au nevoie de D-zeu” — ne spune Herbart, — căci dacă morala îndreaptă pe individ spre auto-determinare în conformitate cu principii juste, religia prin caracterul ei de umilință, recunoștință și venerațiune, nu face decât să aducă la realitate pe cel ce începe să se încreadă. Învățământul educativ, care urmărește dezvoltarea interesului în toate direcțiile, leagă pe om de univers, umanitate, D-zeu și de lumea sufletului.

Această idee a fost precizată de Ziller în cuvintele: scopul educației este formarea caracterului religio-moral. Principiul treptelor cultural istorice și acela al concentrării materiilor de învățământ, ambele preconizate de Ziller, nu fac altceva decât să pună în centrul învățământului ideea religioasă în formele ei biblice.

Principiul treptelor cultural-istorice se bazează pe ideea că viața copilului reproduce în mic viața evolutivă a omenirii. De aceea crede că școala e datoare să creeze copilului cu ajutorul învățământului condiții corespunzătoare acestei evoluții. După principiul al doilea, toate materiile de învățământ trebuie să se grupeze în jurul unui punct, care nu poate fi altul decât învățământul religio-moral. În conformitate cu aceste principii Ziller fixează, pentru fiecare clasă a ciclului primar de 8 clase din Germania, materia biblică sau bisericească care se formeze nucleul învățământului: poveștile și legendele, Robinson Crusoe, istoria patriarhilor, judecătorii lui Israil, regii lui Israil, Isus și istoria apostolilor, istoria reformatiunii. Istoria națională rămânea să fie tratată alături de cea biblică, legendele naționale paralel cu istoria patriarhilor, istoria Nibelungilor deodată cu aceea a judecătorilor lui Israil și istoria împăraților germani alături cu a regilor israeliți.

Educația, care e posibilă în anumite limite fixate de individualitate și factorii externi — sociali și naturali — este o artă și încă una dintre cele mai complexe și mai delicate. Ea cere din partea educatorului dragoste față de copii, devotament, entuziasm,

vioiciune, cunoștințe întinse în toate domeniile și în special pedagogice.

Învățământul educativ, socotit ca mijloc pentru formarea caracterului religios-moral stimulează și dezvoltă interesul copilului în toate direcțiile păstrându-i însă unitatea, ordinea și înlăntuirea cunoștințelor comunicate. Pentru aceasta învățământul educativ se folosește la fiecare pas, chiar în cursul unei lecții de legile psihologice ale sufletului copilului și se adaptează lor. De aici faimoasele trepte formale ale învățământului.

Educația morală se realizează însă și prin mijloace proprii. Dominarea, supravegherea, dojana, amenințarea, pedeapsa, porunca, lauda, recompensa de o parte, disciplina individuală — un fel de autodisciplină în urma căreia copilul voiește numai ceea ce este conform principiilor morale — de altă parte, fac parte din acestea.

Concepția pedagogică a lui Herbart și Ziller, Șpan o cunoscuse încă înainte de a trece granițele țării. Profesorul său de Pedagogie dela Institutul pedagogic-teologic, I. Popescu, fost elevul lui Ziller, le propoveduia dela înălțimea catedrei. Tot dela acest profesor, precum de altfel dela întreaga atmosferă a Institutului, s'a putut forma în direcția național-religioasă.

La reîntorcerea sa dela studii, Șpan a aflat o anumită situație, o atmosferă prielnică pentru propagarea ideilor pe care și le însușise la Iena. I. Popescu funcționase ca profesor de pedagogie 20 de ani, în care timp a format 20 de generații de dascăli în spirit herbart-zillerian. Cărțile sale, „Compendiu de Pedagogie“, „Psihologia empirică“ și „Pedagogia“, socotite de critica contemporană ca tratate de o deosebită valoare științifică în sens herbatian, au fost manualele elevilor săi în cunoașterea problemelor de Psihologie și Pedagogie. Și dacă revista „Organul pedagogic“ cu care-și începuse activitatea publicistică în acest domeniu, n'a putut viețui decât un an, cărțile amintite au apărut în două și trei ediții, dovadă că i-a reușit să formeze un interes în această direcție. Tot așa a înzestat și învățământul primar cu că-

teva manuale¹⁾ alcătuite pe baza principiului cercurilor concentrice, ținând seama în același timp de celelalte principii didactice — simplu compus, apropiat îndepărtat etc. Prin aceste cărți lui Popescu îi reușise, cel puțin în parte, să înlătore din școala primară vechiul sistem al memorizării mecanice și să-l înlocuiască cu metode bazate pe Psihologia copilului. „Computul“ are o tendință evident practică folosindu-se în problemele date de ceea ce i-ar folosi țăranului.

Desigur atmosfera în care s'a încadrat P. Șpan nu este rezultatul muncii unui singur om. Interesul pentru problemele de Pedagogie, care se manifesta în sânul învățătorimii române din Ardeal se datorește unei întregi pleiade de propagandiști, fie oficiali fie neoficiali, puși la contribuție de mintea clarvăzătoare a marelui mitropolit Andrei Șaguna. Eu nu voi stărui decât asupra unei singure împrejurări, pe care o cred deosebit de importantă, „conferențele învățătorești“.

Încă în anul 1862 prin circulara Nr. 45, Șaguna instituie aceste reuniuni ale învățătorilor) cu scopul de a da învățătorilor posibilitatea să discute problemele de educație ce privesc școala primară și să se perfecționeze în aplicarea principiilor didactice și metodice. În anul următor -- circulara Nr. 41 și 45 din 1863 — însărcinează comisari consistoriali care să aducă aceste „conferențe“. Iar circulara trimisă învățătorilor — din 1 V. 1863 Nr. 41 școl. — spune: „Toți învățătorii vor fi datori a merge la aceste conferențe și prelegeri cu instrucțiunea pentru învățători, cu Abcdariul de profesorul dl Z. Boiu, cu manuducerea acestui Abcdariu, cu Orologionul și Octoihul cel mic“. Ca o urmare a acestor conferențe și a celor ținute în anul 1864, congresul național-bisericesc din anul 1864 le introduce în Statutul organic (§ 130), organizându-le și fixând data ținerii lor pentru vacanța mare a fiecărui an. Din aceste conferențe au rezultat „cursurile conferențiale suplătorii“ de câte 18 zile, care au fost introduse în anul 1874, mai apoi „reuniunile

¹⁾ Computul în școala primară, — 1864, — Intăia carte de lectură și învățătură pentru școlile populare române — 1870, — A doua carte de lectură... — 1874.

²⁾ În termenii de azi „Cercuri culturale învățătorești“.

învățătoarești" (a. 1878), revenindu-se în cele din urmă la „conferențe". Acest sistem a dăinuit când controlat mai de aproape, când mai în libertate, tot timpul vieții lui Șpan și după aceea. Prin acest contact personal al învățătorilor între ei și al acestora cu comisarii consistoriali, oameni în majoritatea lor versați de aproape în chestiuni pedagogice, s'a format și întreținut un teren prielnic oricărei îndrumări în această direcție.

Totuși nu trebuie să pierdem din vedere că aici mai era mult de făcut. Tineretul care forma populația secției pedagogice a Institutului „Andreian", era crescut în școli străine de limba și sufletul românesc.¹⁾ Venit aci trebuia să i se aprindă flacăra naționalismului și să i se întărească în așa fel încât să poată întreține spiritul de jertfă al dascălului, care era chemat să lupte de o parte cu neștiința poporului și de multeori cu lipsa de înțelegere a acestuia, de altă parte cu prigoanele de tot felul ale stăpânilor de ieri. Un alt inconvenient era necunoașterea limbii românești. Cunoașterea doar, în cel mai bun caz, a limbei dela țară.

III. Concepții și realizări.

Influențele și împrejurările nu ne lămuresc totul. E absolută nevoie să ținem seamă și de motivul călăuzitor în activitatea sa, pe care în graiu viu sau în scris nu uită să-l accentueze. El este: „înălțarea nivelului cultural pedagogic al învățătorii române"²⁾ „prin introducerea în serioasa și stăruitoarea lucrare, ce se desfășoară din partea acestei școli (Herbart-Ziller-iane) întru aflarea unor căi mai naturale și mai potrivite, pe cari să se conducă tinerele mlădițe ale unui popor către adevărata cultură și adevărata umanitate".³⁾ Căci numai așa vor putea învățătorii „să dea poporului generațiuni brave, care să se știe însufleți pentru idealurile neamului nostru".

1. *Concepția pedagogică.* În punctele ei esențiale nu se deosebește întru nimic de

¹⁾ Secția pedagogică a Institutului avnd numai cele 4 clase superioare, primea absolvenți de 4 clase secundare.

²⁾ Poveștile în educația școlară. Prefață.

³⁾ Treptele formale ale învățământului. Prefață.

aceea a Școlii Herbart-Ziller-iane. Și el crede că „psihologia empirică" trebuie să stea la baza educației, iar „etica creștină" să dea scopul, pentru că aceasta este „astăzi izvorul de căpetenie a celor mai juste și creștinești principii de educație".¹⁾ La fel și-a însușit celelalte principii ca dezvoltarea interesului multilateral, treptele cultural-istorice, concentrarea învățământului în jurul Religiei, învățământul educativ, metoda psihologică, intuiția în învățământ și educație, principiul treptelor formale.

Dacă și-a însușit aceste principii și s'a făcut apostolul lor devotat, se datorește unor motive destul de puternice: 1. Acest curent era cel mai nou în Pedagogie și totodată prin scopul fixat și metodele întrebuintate, cel mai superior; 2. Principiul religios-moral, considerat ca principiu central în învățământ și educație, era cel mai nimerit pentru școlile românești din Ardeal, cât și pentru întregul spirit care domina viața culturală a Ardealului românesc pe atunci.

Inovațiile introduse de Șpan se reduce la două: 1. Înlăturarea istorioarei Robinson Crusoe din cărțile de școală și din învățământ, ca fiind necorespunzătoare spiritului poporului român; 2. alegerea poveștilor naționale pentru învățământ.

Toate aceste principii destul de abstracte și greu de înțeles a fost nevoit să le redea într'o „limbă ușoară și mai adecvată priceperii elevilor". De aceea comparând stilul lui Șpan cu acele ale înaintașului său, Popescu, rămâi cu impresia că bagatelizează știința Pedagogiei. Simplitatea expunerii, exemplele și imaginile luate din viața dela țară, limbajul popular cu fraze și expresii prinse din gura țaranului nostru îi dau coloritul acesta. Înșirăm doar câteva exemple de felul acesta: „Numai prin educațiune se face omul adevărat om, precum mărul pădureț numai prin altoire devine adevărat pom". „E cunoscută petulanța copiilor... Nici chiar la mâncare nu păstrează liniștea. Odată i-a dat mai puțin ca la celalalt, altădată nu-i place vasul în care i-a dat, apoi nu-i convine lingura și iarăși locul de șezut... În o

¹⁾ Lecții de Pedagogie. Prefață.

familie cu copii mereu auzi pe mama strigând: „Ce faceți? Tăceți și nu faceți așa larmă!! Mai astâmpără-te Ioane, că iaca virgășul la grindă“.¹⁾ „Special să avem grijă de cei mai petulanți... cari sunt draci impelițați... Aceștia sunt elemente turbulente în mijlocul colegilor. La toate mișeliile și relele îi învață. E deajuns o oaie râioasă și toată turma se inficiază“.²⁾

Acest fel de a scrie a avut darul de a fi pe deplin înțeles de elevi. De aceea credem că este un merit a lui P. Șpan darul de a ști populariza niște principii atât de abstracte. Spiritul său clar și pătrunzător se releva și în lecțiile sale. Elevii lui înșiși mărturisesc că deși era un devotat partizan al principiului treptelor formale, niciodată n'au observat rigiditatea lor. În lecțiile sale pleca de obicei de la întâmplările zilei, discutând asupra diferitelor chestiuni școlare, morale, sociale sau naționale. Abia la sfârșitul orei, când trăgea concluziile, observau că le-a făcut lecție și nu i-a ținut numai de vorbă.

2. *Probleme școlare de actualitate pe atunci.* P. Șpan a știut sesiza și problemele de educație și învățământ ale timpului. Iar punctul său de vedere a fost fără îndoială cel mai nimerit. Înșirăm câteva probleme față de care și-a spus și el cuvântul:

a) *Problema feministă.* Se pune destul de intens, spre sfârșitul veacului trecut și în sânul intelectualității poporului nostru. „Astra“ însăși luase chestiunea în mână și-i dăduse o rezolvire prin înființarea Școlii civile de fete.

Șpan crede că o emancipare sănătoasă a femeii înseamnă a-i da posibilitatea să se pregătească pentru cariera care corespunde firii ei și unde nu poate fi înlocuită de nimeni, iar „cine nu admite aceasta, nu cunoaște femeia și nici importanța misiunii ei“. Căci „dela o îndeplinire conștiințioasă a acestora (mamă și gospodină) atârână în mare parte fericirea și nefericirea popoarelor“.³⁾ De aceea cere pentru fete o *cultură generală multilaterală* de o parte și o *cultură specială pentru chemarea lor în viață*, de

alta. Pentru acest lucru dă un întreg plan de învățământ corespunzător elementelor culturale ale timpului și naturii individuale a femeii. Astfel cere ca la Istorie să se aleagă tipuri de femei din trecut, care au excelat ca mame, soții și gospodine bune; la Științele naturale să se studieze mai ales plantele care se folosesc în bucătărie; la Fizică și Chimie în special să se aibă în vedere aerul, apa, căldura, lumina cu însușirile lor fizice și chimice, iar în legătură cu ele să se stăruie asupra Igienii; la Aritmetică să se dea probleme din cercul de ocupații al unei gospodine; Geometria să prezinte formulele cu care se întâlnește la lucrul de mână; Geografia să fie predată numai ca o știință ajutătoare Istoriei și Științelor naturale; la Limba Română să se aleagă poezii și bucăți de citire care satisfac scopul fixat. Se pot învăța și limbi străine. Dintre ramurile artei muzica și pictura încă sunt necesare cel puțin pentru înțelegerea opere de artă;

b) *Manualele școlare.* Intr'o vreme când manualele școlare sufereau de mult mai multe neajunsuri decât cele de astăzi, fie din cauza imitației după cele străine, însă neadaptate nevoilor noastre, fie din cauza expunerii greoaie sau a metodelor prea puțin psihologice, P. Șpan susține că „misiunea unui învățător e cu mult mai înaltă, decât a-l face sclavul unui autor, a-l face de multe ori o păpușă în mâna aceluia care a scris cartea, lăsându-se să fie purtat de împărțirea și sistemul cărții respective“.¹⁾ O atitudine receptivă a învățătorului față de manual produce o atitudine similară din partea elevului, în urma căreia memorizează în mod mecanic și reproduc la fel tot ce se spune acolo. „Nu sunt — spune el — contra cărților de școală, ci numai modului cum ele astăzi se uzitează. Doresc să văd mai puține manuale pentru elevi și mai multe pentru învățători (profesori), doresc să nu le văd folosite în școală, decât ca o complectare, amplificare a celor desfășurate de învățător (profesor) în școală și nici decât ca manuale indispensabile pentru fiecare, pentru că mă tem să nu se introducă prin aceasta un „Bücherverba-

¹⁾ Lecții de Pedagogie, p. 62.

²⁾ Lecții de Pedagogie, p. 72.

³⁾ Întrebări de educațiune... p. 90.

¹⁾ Idei pregătitoare în Pedagogie p. 115.

lismus".¹⁾ Este o măsură pe care o crede necesară pentru a înlătura mecanismul din învățământ;

c) *Examenele*. Sistemul vechiu al examenelor din Școala primară cerea ca semestrial să se facă examene pentru a arăta publicului progresele făcute în școală. Șpan se ridică contra lor pentru că în felul care erau concepute nu aduceau nici un folos și nici nu puteau arăta publicului ceace dorea. „Examenele nu trebuiesc să prezinte aspectul unei producțiuni, pentru care anume s'ar fi făcut cine știe ce preparări. Ele au să fie niște sărbători școlare, care să desvolte în elevi simțăminte de iubire față de școală, simțăminte de îndestulare sufletească, că și-au îndeplinit o muncă îndelungată; ele au să deștepte în ei și *convingerea că capitalul lor spiritual s'a înmulțit*, că modul lor de a ști judeca a câștigat în decursul unui an".²⁾

d) *Școli practice pentru țărani*. Considerând că pentru țărâtime nu existau decât școli primare, care îi dădeau o anumită cultură generală fără a-l pregăti pentru viața dela țară, el cere înființarea de școli de agricultură, grădinarie, viticultură, forestărie, industrie casnică, negoț în mic etc.

3. *Curente și principii pedagogice de azi în Pedagogia lui Șpan*. Cele mai de seamă curente pedagogice ale zilelor noastre își găsesc obârșie în trecutul istoric fie mai apropiat, fie mai îndepărtat. Dacă ele nu s'au putut impune, când au apărut, se datorește împrejurărilor materiale și sociale nefavorabile. Reluate cu tot mai multă stăruință au reușit să capteze atenția educatorilor și să-i determine pe aceștia să le aplice în practica școlară. Așa s'a întâmplat cu studiul individualității și individualizarea învățământului și educației, autoconducerea clasei, orientarea profesională, cantinele școlare etc. Ideile acestea le găsim și la Șpan, unele din ele ca un rezultat al influenței școlii în care s'a pregătit, altele în urma practicei de dascăl.

a) *Individualizarea învățământului și educației*. La Seminarul pedagogic de pe lângă Universitatea din Iena se pusese în practică

acest principiu. Aci, ne spune Șpan, „se studia natura individuală, ba era chiar pus anume pe cine să studieze practicantul din punctul de vedere al talentului, a iubirii față de părinți, a atențiunii etc.”¹⁾ Aceste observări se notau și din cazurile speciale se scoteau regulile generale referitoare la natura spiritului respectivului elev. Iar de câte ori era să se aplice vre-o pedeapsă mai însemnată, se aveau în vedere aceste observații luându-se în discuție, atât greșala, cât și modalitatea cea mai bună pentru îndreptare.²⁾

Sub impresia acestei practice precum și a ideilor lui Herbart, care susținea necesitatea de a cunoaște individualitatea și Șpan e de părere că „toată educațiunea, dacă e să se poată realiza succesele dorite, are să se bazeze pe individualitate, să încopcie cultura sa la cunoștințele, simțămintele, dorințele, voințele cari constituiesc individualitatea elevului, parte adăugând la acestea altele nouă, parte îndreptând ceace e de îndreptat și dând spiritului acelaia o constituțiune bine organizată”.³⁾ Ca profesor a pus și în practică aceste idei făcând observații individuale asupra elevilor săi și notându-le în carnete speciale;

b) *Autoconducerea clasei* socotită ca unul dintre cele mai bune mijloace ale educației sociale o găsim la Șpan sub titlul de „Justiția școlară”. Este o idee pe care a împrumutat-o dela Ziller;

c) *Orientarea profesională* ca principiu, fără specificarea mijloacelor și a formelor în care să se aplice, la fel o crede necesară, pentru că „numai atunci când societatea va fi știut să distribue ocupațiunile vieții omenești după aplecările individuale va putea să ia cultura omenească acel sbor puternic, care să o înalțe către scopurile ideale ale omenimei”;⁴⁾

d) *Cantinele școlare*, ca instituție introdusă la noi de Spiru Hăret, le consideră ca cel mai bun mijloc pentru îngrijirea copiilor în

¹⁾ Idei pregătitoare în Pedagogie, p. 116.

²⁾ Idei pregătitoare în Pedagogie, p. 130.

¹⁾ Intrebări de educațiune... p. 127.

²⁾ Intrebări de educațiune... p. 127.

³⁾ Individualitatea în educațiune, în Anuarul Școlii civile de fete-Sibiu, anul 1889/90, p. 14.

⁴⁾ Programa Școlii civile de fete anul 1888/89, p. 13.

ce privește hrana, în special în cătunele de munte.¹⁾

e) *Principii de Didactică și Metodică*. În Abecedariul său întrebuințează „metoda cuvintelor normale”. Primele cuvinte analizate sunt luate dintr'un grup de idei înșușite de elevi, învățând o poveste. Procedeu predării e acela folosit și azi în școala noastră. Povestile întrebuințate în manual au caracter național. Singurul inconvenient este lungimea lor, din care cauză predarea lor își poate ajunge scopul numai în gura unui bun povestitor.

4. *Școala de aplicație*. Contribuția lui P. Șpan la organizarea acestei școale a fost deosebit de importantă. Necesitatea ei deși a fost semnalată în Sinodul Arhidiecezan încă în anul 1870 de către pedagogul I. Popescu, ea n'a devenit o realitate decât în urma hotărârii Consistorului, în anul 1898. Până aci practica pedagogică, puțină câtă se făcea, candidații erau siliți să o facă prin școlile primare confesionale din Sibiu. În anul 1892 Șpan în urma însărcinării pe care a primit-o dela conferința profesorală a Institutului, întocmește un întreg plan de activitate pentru această școală.²⁾ Noi expunem acest raport³⁾ mai amănunțit, fiindcă sunt vederile unui dascăl începător, vederi, care după cum arată cărțile sale de metodică, didactică și pedagogie, prea puțin au fost modificate.

„O școală practică — ne spune el în acest raport — care să corespundă pe deplin destinațiunii sale trebuie astfel întocmită, încât în aceea să se oglindeze întreaga vieță școlară, atât din punct de vedere al predării raționale din deosebitele obiecte de învățământ, cât și al vieții ei externe: local, bănci, hărți, mijloace de intuițiune etc. pentru ca astfel elevii să învețe a cunoaște din intuițiune proprie cerințele unei școale bune”. O altă cerință tot atât de esențială ca și cele precedente este și aceea „de a avea

un învățător care să se poată ridica la nivelul cerut de știința pedagogiei de azi și să fie capabil de a propune conform principiilor metodice ale acestei științe”, pentru că numai cu un învățător bun „e posibil a se arăta modalitatea cum cunoștințele teoretice, ce se predau elevilor de pe catedră pot fi aplicate în practica școalei”. Altfel cu toate silințele nu vom ajunge la rezultatele dorite și nici nu se va „introduce un nou spirit în sânul învățătorimii noastre”. Convins fiind că arta educației necesită o oarecare dibăcie în a aplica principiile ei, cunoscute teoretic, fixează mai de aproape împrejurările absolut necesare pentru a ajunge la această dibăcie. „Spre scopul acesta ar fi de lipsă ca elevii pedagogi să aibă anumite ore de ospitare (asistență) pe lângă orele când au să propună ei înșiși. Mai departe ar fi de dorit ca elevilor să li se împarte obiecte de învățământ, având să propună continuu un timp mai îndelungat, după cum ar permite numărul elevilor din cursul III. pedagogic, iar învățătorul din școala practică să fie supraveghetor în decursul instrucției, pentru ca să nu se facă greșeli din punctul de vedere al materialului și a metodei. Instrucția deci să o îngrijească elevii pedagogi sub continua supraveghere și conducere a învățătorului dela școala practică”.

Mai cere apoi ca fiecare elev să fie obligat să țină una sau mai multe lecții de model în fața colegilor, a profesorului de pedagogie, eventual și a altor profesori. În o altă oră să se facă critica lecției. Critica să fie prezentată în scris de către un elev însărcinat de mai înainte cu aceasta. La observările acestuia se adaugă cele ale colegilor, ale profesorului de pedagogie și a celorlalți profesori prezenți.

Acest plan n'a putut fi aplicat pentru că secția pedagogică a „Seminarului teologic-pedagogic” a rămas și pe mai departe fără școală de aplicație, iar învățătorul dela școala unde se făcea practica departe de a fi responsabil cerințelor unui învățător model.

La începutul anului școlar 1892—93 a încercat personal să-și formeze învățătorul

¹⁾ Lecții de pedagogie, p. 81.

²⁾ O documentare amănunțită a istoricului acestei școale se găsește în „Monografia Institutului Seminarial teologic-pedagogic „Andreian” de Dr. E. R. Roșca, p. 70--74.

³⁾ Raport Nr. 120 din 17 II. 1893 înaintat Consistorului din partea Institutului „Andreian”.

și pe elevi în spiritul nouilor metode de predare, propunând însuși câteva lecții model în fața lor. Osteneala însă i-a rămas zadarnică în ce privește pe învățător, pentru că acesta nu a reușit să-și însușească tehnica metodologică. Cu elevii a apucat alt drum. Le-a dat o istorioară morală ca să o prelucraze în scris după treptele formale. Le-a corectat-o la toți, apoi a designat pe doi înși să o predea, primul primele două trepte, cel de al doilea restul de trei. După lecție, în o altă oră, s'a făcut critica, unul dintre elevi citindu-și observațiile făcute în scris, au complectat alții și în urmă profesorul „căutând în felul acesta a ne corecta și învăța unii pe alții și a stârni astfel un fel de emulație între elevi”. Lecțiile următoare au fost prelucrate numai de cei designați. A întocmit însă de așa ca din fiecare obiect de învățământ să se predea cel puțin două lecții în fața tuturor, urmându-le criticile corespunzătoare în scris și oral.

Incercările făcute, până în anul 1898, în împrejurări nefavorabile i-au dat posibilitatea să-și formeze un sistem, pe care l-a aplicat în întregime de aci încolo în „Școala practică a Seminarului teologic-pedagogic”. Modificările aduse în cursul timpului planului schițat mai sus nu au nici o importanță. Iar sufletul pe care l-a introdus aci a rămas un vecinic punct de orientare în cariera de dascăl pentru toți aceia care au trecut pe acolo. În lecțiile model pe care le făcea anual el însuși, în fața candidaților, cu copiii școlii primare, se știa apropia tot atât de mult de puterea de înțelegere, de sentimentele care-i stăpâneau și de firea în veșnică mișcare a celor mici, pe cum știa să se coboare în sufletul elevilor săi. Ochii copiilor rămâneau pironiți la figura dascălului Șpan care le povestea peripețiile unei inimi de mamă dornică să-și revadă copila, încât își uitau de tot ceea ce îi înconjură, iar concluziile pe care le scotea, după principiul treptelor formale, curgeau din mintea copiilor ca ceva foarte natural.

În anul 1908, deci către sfârșitul carierei sale, comisarul școlar, unșorul dr. Iancsô Benedek, în urma inspecției pe care i-a

făcut-o nu găsește decât cuvinte de laudă la adresa lui Șpan. Relevă în special faptul că la lecțiile de probă se ia proces verbal, care se citește înainte de a se începe critica formând baza discuțiilor, că asistă în mod permanent câte un elev din cursul al III-lea la Școala de aplicație și că elevii țin lecții de probă, care se critică în ora fixată pentru aceasta.¹⁾

Socotim organizarea școlii de aplicație și introducerea spiritului noului curent aci, ca opera exclusivă a lui P. Șpan.

5. *Societatea de lectură a elevilor din secțiunea pedagogică a Seminarului „Andreian”*. Nu insist asupra acestei chestiuni.²⁾ Amintesc doar că la stăruința și pe răspunderea profesorului Șpan conferința profesorală a admis scindarea Societății de lectură, care până aci era una singură pentru studenții în teologie și elevii pedagogi.

6. *„Fondul Muzeului școlar”*. Școala primară de aplicație a Institutului teologic-pedagogic era foarte sărac prevăzut cu materialul didactic necesar. Îi lipseau mijloacele intuitive ca hărți geografice, tablouri istorice și de științe naturale, aparate de fizică, colecțiuni etc. Cum Institutul nu-i putea pune la dispoziție mijloacele bănești necesare, profesorul Șpan a propus conferinței profesorală și aceasta a acceptat (17. IX. 1910) să se apeleze la contribuția bănească a absolvenților, învățători și preoți. Deși suma strânsă a fost mică totuși s'a pus bază unuia dintre cele mai necesare fonduri.

7. *Șpan publicistul*. Mulțimea articolelor publicate în ziarele și revistele timpului, manualele didactice de curs primar și secundar, precum și studiile speciale din domeniul pedagogiei, îl consacră ca pe unul dintre cei mai fecunzi scriitori.³⁾ Ideile și felul lui de a scrie l-am caracterizat deja.

8. *Șpan pedagog național*. Acest titlu nu trebuie să ne ducă cu gândul la un întreg sistem de educație națională. Prea puține se puteau

¹⁾ Inspecția s'a făcut în 25. V. 1908. Raportul e în arhiva Academiei teologice „Andreiane”, Sibiu.

²⁾ Amănunte de felul cum a luat ființă și cum s'a dezvoltat se află în articolul dlui revizor N. Bembea publicat în acest număr.

³⁾ Vezi bibliografia scrierilor lui Șpan.

spune în scris pe acea vreme din ceea ce frământa mintea conducătorilor conștiinți de menirea lor. Iar ceea ce a fost Șpan din acest punct de vedere în fața elevilor săi dela catedră ne-o mărturisesc ei înșiși.¹⁾ Totuși și în scrierile sale încearcă să agite ideea românismului și să o susțină sub scutul citațiilor din autori străini, referitor la educația națională. Încă la începutul carierei lui susținea că „simțul național trebuie nutrit, chiar fiindcă formează o parte din individualitate. Și atunci se comite una din cele mai cardinale erori pedagogice, când limba maternă este delăturată prin o limbă străină, cum se făcea în școlile latine din evul de mijloc și cum se practică și astăzi în statele poliglote, care mânate de spiritul timpului tind cu orice preț la unitate națională, fără de a-și trage seama, că prin aceasta comit un mare păcat cultural“. În sprijinul acestei afirmațiuni citează pe Ziller și pe doi pedagogi unguri.²⁾ „Cunoașterea unei limbi fericeitoare și mântuitoare“ (cea maghiară) pe care unii „hiperzeleși politicieni“ o cred singurul scop al învățământului e o aberație dintre cele mai nejudicate.³⁾

Scopul suprem pe care educatorul trebuie să-l aibă în vedere, atât în școală, cât și în afară de ea, este *programul cultural*. Iar acesta nu se poate realiza decât prin „un sistem de creștere, întocmit după trebuințele firești ale micilor copilași și rezultat din o nimerită înțelegere a pulsațiunilor de viață sufletească, ce agită mintea și inima masselor unui popor“.⁴⁾ Ce însemnează acest progres cultural? A înainta pe drumul binelui, dreptății și adevărului prin ajutorul caracterului religios moral. Și aceasta se poate numai respectând individualitatea etnică a poporului. Pentru realizarea acestui scop cere

multă răbdare și mai multă stăruință. Căci, ne spune el, „nu mă țin de ceata acelor oameni, care, pierzându-și răbdarea, cad în o nervozitate neînțeleasă din cauza *propășirei mai bine* a neamului nostru și ar dori, ca în o bună dimineață să răsărim pe pământul Europei — ca un popor — deplin format și înzestrat cu toate instituțiile unui popor per eminentiam cultural, care în toate arterele vieții sale a atins maximul civilizației, la care alte popoare lucrează de atâtea și atâtea vremuri... Eu socot că o dezvoltare pripită nu ar contribui la lungimea, ci dimpotrivă la scurtimea vieții poporului nostru“.⁵⁾

Acestea sunt ideile și aceasta este munca de o viață a unui om conștient de menirea pe care i-a hărăzit-o Dumnezeu. Ele ne oglindesc figura dascălului profund înțelegător al realităților neamului său și capabil să-și adapteze ideile la aceste realități, ridicându-l pe acesta pe treptele culturii prin o strădanie continuă și neprecupețită. Minte clară a știut să devie un iscusit popularizator al științei pedagogice câtă vreme putea să-și câștige un titlu de glorie prin cercetări științifice desprinse de nevoile mediului, inimă plină de dragoste față de ai săi, a crezut în viitorul Românilor de pe aceste locuri și a voit să-i facă demni de soarta pe care o prevedea. Șirul lung al dascălilor răspândiți în toate colțurile Ardealului, luminați la minte de povețele și întăriți în simțăminte de încrederea și puterea lui de convingere, au fost tot atâtea făclii ale culturii și iubirii de neam care s'au mistuit luminând și încălzind pe alții.

Și cred că o răsplată mai sublimă nu-și poate dori nici un daseal.

Dr. I. Bologa, prof.

1) Vezi amintirile elevilor săi publicate în acest număr.

2) Individualitatea în educațiune, Anuarul Școlii civile de fete, anul 1890, p. 14.

3) Lecții de Pedagogie, p. 23.

4) Poveștile în educația școlară, p. 5.

5) Povești în educația școlară, pag. 5.

Pagina elevilor**Bibliografia operelor, articolelor și dărilor de seamă ale prof. Dr. Petru Șpan****Opera.**

Die Fortbildung der Pädagogik Herbarts durch Ziller. (Teză de doctorat la univ. Iena 1887).

„Studii pedagogice“; „Idei pregătitoare în pedagogie, 1902“; „Treptele formale a învățământului, 1896“; „Lecții de didactică, 1906“; „Lecții de pedagogie, 1908“; „Lecții de psihologie, 1907“; „Rolul poveștilor în educațiune“; „Viața și activitatea prof. Dr. Daniil P. Barcianu, 1903“; „Școala lui Șaguna, 1909“; „Noul abecedar, 1906“; „Călăuza noului abecedar, 1906“; „Carte de cetire, cl. II. 1907“; „Carte de cetire, cl. III-IV, neterminate“. Prelucează cărțile lui I. Popescu: Abecedarul, Cartea de cetire II și III.

Reviste.

„Foaia pedagogică, 1897-1900, în colaborare cu I. Comșa, D. P. Barcianu, I. Stroia“.

Articole.¹⁾

In „Vatra școlară“, Sibiu.

„Către învățătoria română! Comit. de red. Dr. Șpan ș. a.; „Vatra părintească în educațiune“, Ian. 1907, an. I. Nr. 1; „Un cuvânt la ancheta învățătorilor“, Febr. 1907, an. I. Nr. 2; „Direcțiile în cari vatra părintească ar putea infl. educ.“, Martie 1907, an. I. Nr. 3; „Vatra părintească în învățământul educativ“, Aprilie 1907, an. I. Nr. 4; „Cuvântare la deschiderea conferinței învățătoarești“, Mai 1907, an. I. Nr. 5; „Rolul vetrei părintești în cunoașterea și iubirea naturii“, Oct. 1907, an. I. Nr. 8; „Intuiția ca principiu didactic“, Noemv. 1907, an. I. Nr. 9; „Aplicarea intuiției la obiectele istorice“, Dec. 1907, an. I. Nr. 10; „Școala și formarea caracterului“, Aprilie 1909, an. II. Nr. 3; „Inceputul formării caracterului în

școală“, Mai 1909, an. II. Nr. 4; „Formarea caracterului în școală“, Iunie 1909, an. II. Nr. 5; „Șaguna ca bărbat de școală“; „Nicolae Popea“; „Ioan Popescu“; „Zaharie Boiu“; „Nicolae Cristea“; „Dr. Daniil P. Barcianu“; „Dr. Ioan Crișan“, Sept. 1909, an. II. Nr. 7-8; „Foloasele centenarului Șaguna, relativ la educ. poporului“, Noemvrie 1909, an. II. Nr. 9; „Intemeierea caracterului în școală“, Dec. 1909, an. II. Nr. 10; „Temelie pozitivă la formarea caracterului în școală“, Ian. 1910, an. III. Nr. 1; „Contribuțiile generale ale școlii la formarea caracterului“, Febr. 1910, an. III. Nr. 2; „Literatura tinerimei“, Martie 1910, an. III. Nr. 3; „Adversarii unei literaturi a tinerimii“, Aprilie 1910, an. III. Nr. 4; „Alcătuirea planurilor de învățământ“, Mai 1910, an. III. Nr. 5; „Contribuția învăț. relig. la formarea caracterului“, Iunie 1910, an. III. Nr. 6; „Lecțiile practice ca teme de conferințe“, Oct. 1910, an. III. Nr. 8; „Condiții de competență a unei lucrări destinate pentru o conf. învăț.“, Noemvrie 1910, an. III. Nr. 9; „Vagabondajul în pedagogie“, Dec. 1910, an. III. Nr. 10; „Pedagogia ca știință“, Febr. 1911, an. IV. Nr. 2; „Nouii motivări a unui sistem de pedagog. științifică“, Martie 1911, an. IV. Nr. 3.

In „Școala și familia“, Brașov.

„O voce reformatorică pe terenul învățământului“, Iunie 1888, an. III. Nr. 2; „La chestiunea examenelor“, Iulie 1888, an. III. Nr. 3; „Un cuvânt asupra cărților de școală“, Dec. 1888, an. III. Nr. 8; „La chestiunea lucrului de mână“, Febr.-Martie 1889, an. IV. Nr. 10-11; „Teoria învățământului intuiției“, Iulie 1889, an. IV.

In „Foaia pedagogică“ Sibiu.

„Formarea caracterului în școală“, 1897, Nr. 4, 5, 6; „Importanța pauzelor în învățământ“, 1897, Nr. 24; „Treptele formale

¹⁾ In afara celor de aici se mai găsesc în: „Telegraful Român“, anii 1902-1911, Sibiu, „Biserica și Școala“, Arad, „Gazeta Transilvaniei“, Brașov, „Foaia Poporului“, Sibiu și „Țara noastră“, Sibiu.

a învățământului", 1897, Nr. 21, 22, -- 1898, Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6; „Unitatea metodică", 1897, Nr. 11; „Repetițiile în învățământ", 1898, Nr. 19; „Un nou sistem de a învăța multiplicațiunea", 1898, Nr. 23; „Inițierea unui muzeu școlar", 1899, Nr. 5.

In „*Telegraful Român*", Sibiu.

„La cestiunea lucrului de mână", 1889 Febr., Nr. 16, 17, 18; „Amintiri din seminarul pedagogic-acad. de pe lângă univ. Iena", 1889; Nr. 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40; „Reuniunile noastre învățătoarești", 1889, Nr. 118, 119; „Utilitarismul în școală", 1890, Nr. 100, 102, 105, 107, 110; „Ceva relativ la îmbuibarea pop. român în unele trebuințe a sale", 1890, Nr. 120, 121, 122, 123, 124; „Meseriașii noștri și publicul român", 1889, Nr. 126, 129; „Încă odată în cestiunea meseriașilor noștri", 1889, Nr. 137; „Bibliotecile populare ca instituțiuni de cultură", 1890, Nr. 20, 21, 22; „Câteva cuvinte asupra culturii moderne", 1890, Nr. 42, 43; „Individualitatea în educațiune", 1890, Nr. 66, 67, 68, 69, 71; „Umanismul modern", 1891, Nr. 13, 14; „Politica bisericească", 1891, Nr. 113; „Societatea de lectură „Andrei Șaguna" a teologilor și pedagogilor români gr. ort., Sibiu", 1893, Nr. 116; „La adunarea generală a învățătorilor români din districtul Sibiu în Boița", 1894, Nr. 117; „Clericii extraordinari ai Arhidiecezei", 1899, Nr. 57; „Chestiuni școlare", 1901, Nr. 31; „Dela sate", 1901, Nr. 48; „Festivitățile populare în lumina culturală", 1901, Nr. 65; „Din dreptul canonic extern", 1901, Nr. 76; „Din dreptul canonic intern", 1901, Nr. 79.

In „*Țara Noastră*".

„Educația țaranului nostru", 1908, Nr. 22;

Dări de seamă.

„*Vatra școlară*" Sibiu.

„Elemente din constituția patriei", de V. Goldiș, 1907, an I, Nr. 1; „Momentele mai

însemnate dela sinodul arhiedec.", 1907, an I, Nr. 6; „Biserica, statul și școala", trad. de I. N. Pop, 1907, an I, Nr. 7; „Curs de pedagogie teoretică și practică", de I. I. Gabrielescu, 1907, an I, Nr. 10; „Activitatea literară a metrop. Andrei Șaguna", G. Tulbure, 1909, an II, Nr. 7, 8; „Prelegeri metodice din Istorie și biblice", de Nic. Crișmariu, 1909, an II, Nr. 9; „Noi și ceilalți Români" de Silvestru Moldovan; „Din putere proprie", de N. Petra Petrescu; „Din literatura poporană" vol. I. Poezii populare: de Dela Pecica, 1909, an II, Nr. 10; „Albumul Bunea", Blaj 1910, an III, Nr. 8.

„*Foaia pedagogică*" Sibiu.

„Exercițiile de stil în școlile populare" de I. Lăpădat, 1897, Nr. 8; „Geografia Ungariei", N. Pop, 1897, Nr. 5; „Istoria Ungariei și elemente din ist. generală", N. Pop, 1897, Nr. 1; „Programa XXXII a gimn. român Brașov", 1897, Nr. 13, 14; „Programa XIII a inst. teol.-pedag „Andreian" Sibiu, 1897, Nr. 16, 17; „Almanahul învățătorilor", 1898, Nr. 23; „Mijloace pentru intuirea numerelor", Tr. Barzu, 1898, Nr. 9; „Metodica gramaticii, aritmeticii și geometriei" de G. N. Costescu și soții 1898, Nr. 14, 18; „Religia în „șc. veche" și „șc. nouă" de Dr. P. Barbu, 1899, Nr. 24; „Lecții practice" de Dr. P. Șpan.

„*Foaia Pedagogică*" Sibiu.

„Fii lui Isac" (ist. biblică), 1897, Nr. 3; „Vestitorii primăverii" (l. rom.), 1897, Nr. 15, 16; „Ispravnicul pocăit" (istorioară) 1898, Nr. 14; „Barba nesățioasă" (pov.), 1899, Nr. 23; „Capra cu trei iezi", 1899, Nr. 18, 19; „Fata săracului cea isteasă", 1899, Nr. 13, 15; „Mama și fetița", 1899, Nr. 1, 2, 3.

Petre Iancu
și
C-tin Olariu.

Din scrierile lui P. Span

Insemnătatea poveștilor în educație ¹⁾

Noi, bărbații de școală, am avut de nenumărate ori ocaziunea de a experia bucuria, ce o simte un elev în anii primi de școală, când poate pune mâna pe o carte de povești, cum să încearcă, să cetească chiar și în cursul lecțiilor de peste zi. Mai mult încă, această plăcere să transmită până și în clasele mai superioare. Mie mi-s'a dat să prind pe unul în oara de psihologie, cetind pe Ispirescu. Asemenea cazuri vor fi întâlnit și alți colegi. Altcum nici că ar fi explicabilă, interesarea, ce o purtăm și cei mai în vârstă față de atari produceri literare, dacă nu ar înrola în sine o putere de atracție. Cât farmec zace în poveștile noastre ne-o spun mai bine povestitorii dela sate, cari sunt formal asediați de publicul țărănesc, cerându-le cu insistență să le spună o poveste! Serile cele lungi de iarnă, când femeea toarce la focul din vatră, adeseori poți auzi povești foarte frumoase. În zilele de Duminică și sărbători mi-s'a dat să văd în „Munții Apuseni ai Transilvaniei” babele adunându-se și ascultând pe câte o povestașe știutoare de povesti.

Șezătorile iarna sunt pe alocurea ședințe țărănești, unde fetele torc iar flăcăii spun povești.

Și ce bine e, unde șezătorile s'au prefăcut în localuri de muncă, de distracție sufletească și de studiu folositor!

Oare bătrânii nu cetesc, ori ascultă bucurios povești? Să răspundem într'un glas:

Toți și toate avem o atragere cătră acest gen de literatură poporală și toți ne îndeletnicim cu poveștile din un îndemn, inerent firei noastre omenești.

* * *

Formarea caracterului în școală ¹⁾

Voind a arăta modul, cum prin învățământ putem pregăti formarea caracterului religios-moral, este necesar, să ne cugetăm la metoda după care avem să urmăm, spre a produce în mintea copiilor: maxime morale. Maximele morale sunt niște regule generale, după care avem să ne îndreptăm conduita noastră în viață. Regulele acestea și-le însușesc copiii, încât privește învățământul prin aceea, că sunt conduși să privească, ca în tablou, viața persoanelor din istorie, ori din literatură. În o lecție de acestea, unde se expun întâmplări din viața omenească, nu am făcut din destul cu aceea, că elevii vor ști să ne onoreze, cele cuprinse acolo, în mod cât se poate de exact; nu a făcut chiar nici atunci de ajuns, când la propunere am căutat să exercităm sentimentul, să transpunem pe copii în o stare de afect. Și mai ales, din motivul, că o astfel de instrucție poate să entuziasmeze momentan, dar nu e de nici un efect durabil.

Pentru ca în adevăr să stârnim în spiritul copiilor interes, față cu persoanele din o eventuală istorisire fie poveste, fie (istorisire) altfel de narațiune, trebuie să-i aducem acolo, încât să aprecieze faptele acelora făcând: judecăți morale asupra lor. Pe calea aceasta îi silim să cugete, îi facem să-și dea seama de motivele faptelor lor, le desvoltăm deci judecata calmă și obiectivă, singură care ne garantează o cultură neperitoare. O judecată morală, formulată însă în un caz special, are valoare numai pentru cazul acela.

Dacă acum întocmim instrucțiunea astfel, încât să putem conduce pe elevi la mai multe cazuri analoge, unde să fie siliți a judeca în acelaș chip, atunci comparând cazurile acestea ajungem a stabili o normă generală: pentru toate împrejurările analoge. Această normă generală e o maximă, ori un adevăr religios

¹⁾ Din poveștile în educația școlară, 1905, p. 7—8.

¹⁾ Din idei pregătitoare în pedagogie, 1902, p. 151—152.

moral. Câte ocaziuni nu ni se dau în istoria biblică, în cea bisericească, ori în cea profană spre a scoate de acolo adevăruri religioase-morale. Aceste adevăruri le cuprindem în o sentință din sfânta scriptură în un proverb ori în o poezioară cu atare conținut.

Pradănd toate ce-au asemenea conținut, după aceste reguli didactice vom ajunge să înăvușim mintea elevilor cu o sumă de maxime morale. Acestea stabilindu-se în spiriul copiilor vor forma așa numitul caracter subiectiv.

Diverse.

Ultimele zile ale Dr. Petru Șpan.

Dr. Petru Șpan era în deobște cunoscut ca un bărbat de o sănătate statornică, un fizic de o forță extraordinară, plin de viață și veselie. De aceea vestea că este bolnav grav, de aprindere de plămâni catarală; (nu de altă boală, care-l rodea de mult, cum a scris unele ziare cu prilejul morții), nu umplea de teamă pentru viața lui pe nimeni. Atâta putere de viață, credeam noi, este în stare să triumfeze și asupra celei mai vehemente boli. Nădejdiile bune ni le hrănea mereu și cursul liniștit, fără complicații a boalei. Din ziua a 7 până într'a 9, boala n'a progresat, în ziua a 10 a dat îndărăt, încât credeam că bolnavul a trecut peste orice primejdie și a intrat în convalescență, își recăstigase veselia și umorul care-l caracteriza, a făcut chiar glume cu prietenii, cari l-au cercetat în această zi. Dar în ziua a 11, boala dintr'odată s'a întors spre rău și în ziua a 12 de când s'a îmbolnăvit, Marți dimineața, 1/14 Martie la două ore dimineața, Dr. P. Șpan a trecut din lumea aceasta, unde a avut parte de mult sbucium, în lumea fericiților.

Chinurile boalei le-a suportat cu multă bărbăție, nici o singură dată nu s'a plâns de dureri, febrințele urcate până la maxim, nu i-au putut întuneca claritatea conștiinței. Nădejdea tare, că se va însănătoși și conștiința de sine nu l-au părăsit până în clipa fatală. Când a simțit fâlfâind deasupra capului său aripa rece a îngerului morții, a avut o ușoară tresărire, poate de surprindere; apoi resemnat, fără semn de împotrivire, corpul său a lăsat să sboare în plă-

siurile fericiților nobilul suflet, care îl alesese de locuință timp de 51 de ani. Despărțirea a fost ușoară, fără amărăciune, ca o curmare prea timpurie a unui vis frumos, care lasă în urmă senzația unei fericiri dulci... (Din Vatra Școlară).

Cuvinte din presă a morții Dr. P. Șpan.

„Gazeta Transilvaniei“.

Poporul românesc a pierdut un bărbat valoros al său, iar cultura română și în deosebi școala română un pioner neîntrecut, un bărbat de specialitate, care a lucrat din răspuțeri pentru întărirea și înaintarea ei.

Profesorul seminarial din Sibiu, Dr. Petru Șpan, a răposat după scurte suferințe.

Dormi în pace, suflet nobil și bun, în împărăția fără de sfârșit, unde dreptii se odihnesc!

Moartea regretatului profesor Dr. Șpan, care am anunțat-o, a provocat în Brașov regreta unanime. Și desigur acest regret îl împărtășește și mulțimea de elevi ai seminarului „Andreian“, din Sibiu, cărora regretatul profesor le tălcuia știința pedagogică de pe catedră și le deștepta și infiltra iubirea de neam și de școala română, cum și tați aceia, cari au cunoscut nobilele însușiri și frumoasele pregătiri ale decedatului...

Săptămâna aceasta am pierdut un vrednic fiu al poporului nostru, un bărbat cu sentimente românești însuflețite, un om învățat, care a lucrat pe mai multe terene, dar în deosebi pe terenul școlar, luptând cu zel și râvnă și cu facla științei pentru întărirea și înaintarea școlii române.

Acest bărbat vrednic, care a lăsat un mare gol în urma sa, este profesorul dela seminarul „Andreian” din Sibiu, Dr. Petru Șpan, cunoscut în cele mai largi cercuri românești. El a reposat Marți dimineața în Sibiu, copleșit fiind de o vehementă apărindere „de plămâni,” care cu toate îngrijirile ce i s'au dat, l-a răpus.

Fundațiuni Dr. Petru Șpan.

1. Învățătorii dela școala primară centrală română „gr.-or. de băieți și fete” din Brașov, pentru a eterniza memoria harnicului lor fost profesor și a distinsului bărbat de școală Dr. P. Șpan, a pus cu suma de 100 cor. bază unei fundațiuni cu numirea: *Fundațiunea Dr. Petru Șpan*. Destinația acestei fundațiuni este ca din venite să sprijinească revista „Vatra școlară” și alte cauze școlare.

În scopul acesta apelează la toți învățătorii și la întreg publicul, căruia îi zac la inimă interesele noastre școlare, rugându-i să contribuie la realizarea unui scop atât de mareș.

2. Victor Tordășianu, prezidentul Reuniunii meseriașilor români sibieni, în loc de cunună pe sicriul prietenului său Dr. P. Șpan, a întemeiat: *Fondul Dr. P. Șpan*, pentru ajutorarea copiilor de Moți aplicați la meserii. Comitetul Reuniunii meseriașilor sibieni, care administrează această fundațiune, a hotărât ca fondul să nu se inactiveze înainte de a ajunge suma de 2500 cor. Atunci 80% din interese se va folosi la acoperirea cheltuielilor de drum ale copiilor de Moți, cari se aplică la meserii, la îmbrăcarea și ajutorarea lor, iar 20% vor fi capitalizate. Fondul se alimentează din daruri benevole, din venitele producțiilor publice, din interese etc. Până azi a ajuns la 3000 cor. Despre contribuiri se dă socoteală publică. (Din Vatra școlară).

3. Societatea de lectură „Andrei Șaguna” a elevilor Școalei Normale de băieți Sibiu, are în administrarea sa „Fondul Dr. P. Șpan”, care se întrebuințează pentru trebuințele societății.

4. Școala de aplicație de pe lângă Școala Normală „Andrei Șaguna”, Sibiu are în administrarea sa „Fondul Muzeului școlar Dr. P. Șpan”. Acest fond a luat ființă în urma hotărârii conferinței profesorele din anul 1910 cu scopul de a înzestra școala de aplicație cu materialul didactic necesar. După moartea inițiatorului, fondul a primit numele acestuia.

Gimnaziul Dr. P. Șpan.

În comuna Baia de Arieș, jud. Turda la o depărtare de 8 Km. de comuna Lupșa, funcționează un Gimnaziu mixt, gimnaziu ce poartă numele „Dr. P. Șpan”.

Prin botezarea acestui gimnaziu — creat anume pentru fii Moților — cu numele pedagogului Șpan s'a împlinit o datorie sfântă față de memoria celui dascăl de elită care a activat în timpuri vitrege pe terenul culturii naționale.

În felul acesta se păstrează cultul marilor înaintași.

Fond pentru ridicarea unui bust Dr. P. Șpan.

Învățătorii din plasa Baia de Arieș grupați în subsecție învățătoarească de plasă, au luat inițiativa încă din anul 1930, de a ridica un bust pedagogului Dr. P. Șpan, în comuna sa natală. Fondurile strânse până în prezent sunt neînsemnate. Inițiativa este lăudabilă și deoarece trebuie dusă la îndeplinire cu orice sacrificii, actualilor conducători ai subsecției Baia de Arieș, le revine sarcina de a continua cu orice mijloace strângerea fondurilor necesare pentru realizarea acestui gând frumos.

Învățământ - Educație

Individualitate și individualizare

de Dr. Nic. Balca.

(Urmare).

3. O scurtă privire asupra istoriei principiului individualizării și însemnătatea pedagogică a acestuia.

Cerința ca învățământul și educația să fie în conformitate cu individualitatea elevului e de mare însemnătate în pedagogia modernă. Dar să căutăm să vedem cum a apărut acest principiu în istoria pedagogiei.

În pedagogia antică individualitatea copilului n'avea nici o valoare. Aceasta din cauză că pedagogia antică era orientată sociologic. Societatea se găsea pe primul plan al preocupărilor acesteia.

Din acest punct de vedere pedagogia creștină reprezintă față de pedagogia antică un salt nespus de mare. Sufletul individului are pentru creștinism o valoare proprie, adică o asemănare cu Dumnezeu. Biblia recunoaște chiar o valoare a sufletului copilăresc, de care educatorul trebuie să țină seamă. Natural, trebuie să recunoaștem că Biserica, în special cea catolică, a nesocotit, în special către sfârșitul evului-mediu, valoarea individului. Și, pedagogia Renașterii este o insurtecție împotriva dogmatismului religios, care devaloriza complet individul. Tot asemenea și Reformațiunea. Pasul următor îl reprezintă veacul așa zis al „luminilor” (veac al XVIII l-ea). Principiul care domina filosofia acestui veac era că omul e absolut liber în ceea ce privește viața lui intelectuală. Această idee se găsește exprimată mai evident în filosofia și pedagogia naturalistă a lui Rousseau. Filosofia veacului luminilor se ridică

împotriva oricărei autorități, cari nu și-ar avea obârșia în rațiunea omului însuși. Pedagogia acestui veac, fundamentându-se pe antropologia naturalistă a unui Rousseau, accentuiază nespus de mult valoarea individualității pentru educație. Nici o autoritate în educație, dezvoltare naturală, observarea individualității copilului, acestea sunt cerințele așa zisei pedagogii individualiste, care își are obârșia în doctrina pedagogică a lui Rousseau.

Veacul luminilor i-a dăruit omului libertatea spirituală a ideii, iar revoluția franceză libertatea politică. Grație acestora s'a început un proces de eliberare spirituală a omului, care a avut drept urmare liberalismul cel mai crud în toate domeniile vieții omenești. Și acest liberalism era natural să influențeze și teoria educației. Așa s'a născut pedagogia individualității, „die Pädagogik vom Kinde aus”, care caracterizează gândirea pedagogică contemporană.

Reprezentanta mai de normă a acestei pedagogii este pedagoga șvediană Ellen Kay (1849—1926) care în cartea ei vestită „Das Jahrhundert des Kindes” militează pentru o educație, care n'ar trebui să fie preocupată decât de realitatea și individualitatea copilului. Procesul educativ sau educația trebuie să se orienteze după posibilitățile individuale ale „maestății sale copilului”, căci educatorul nu poate dezvolta ceea ce nu este deja dat în realitatea psihofizică a copilului. De asemenea educatorul nu poate decât să ur-

meze desvoltarea naturală a acestuia. „Până ce tatăl și mama nu-și vor pleca fruntea în colb înaintea înălțimii sale copilului, până nu vor vedea că cuvântul copil numai o altă expresie pentru noțiunea de maestate este, până nu vor simții că viitorul este acela care doarme în brațele lor și istoria acela care se joacă la picioarele lor, până atunci ei nu vor înțelege, că ei n'au nici puterea și nici dreptul de a prescrie acestei ființe noi legi, așa cum n'au puterea și dreptul, să prescrie drumul planetelor”.¹⁾ Legile naturii și cu legile morale sunt pentru această pedagogă identice. Dar, după cum vom vedea mai jos, naturalismul acesta pedagogic, care

concepe pe individ ca ceva dat și reduce totul la respectarea individualității, duce la un scepticism cras pedagogic, care neagă posibilitatea oricărei educații. Trebuie însă să ne înțelegă, zice Ellen Key, „că cel mai mare mister al educației constă tocmai în a nu educa”. Să se lase ca natura să-și urmeze drumul ei, aceasta înseamnă a educa. — Teoriile acestea ale lui Ellen Key au găsit mulți aderenți influențând mult reformele școlare moderne și au născut un curent în pedagogia contemporană care face din noțiunea de individualitate nu numai un punct de plecare, ci și un scop suprem al educației.²⁾ (Va urma).

Literatură

Din vremuri uitate

(Urmare).

De când învățătorul Tăcutu scăpase vorba, că în primăvară au să ridice o altă școală, în locul bujdului de azi, părintele Căruntu îmbătrânea văzând cu ochii. Căci, nu uitase o greutate și alta i se desemna pe cerul viitorului. S'a și plâns într'o zi:

— „Nu mai pot, învățătorule. Fă cum vă taie capul, dar mie să-mi dați bună pace. Vedeți, că sunt cu 'n picior în groapă”.

— „Nu se poate, părinte. Până porți sarcina de director al școlai, trebuie să ții pas cu noi. Vreau să scoatem din punga comunei cele două mii de coroane, fâgăduite”, spuse Tăcutu, foarte hotărât.

— „Și ce vom putea face cu două mii, fiule? Abia vom scoate zidurile din fundament. Apoi ce ne vom face? Unde vom alerga?”

Părintele Căruntu abia-și putea opri lacrimile. Sufletul îl îndemna spre realizări mari, dar experiența vieții îl ținea locului. Peste câte n'a trecut, în fața câtor piedeci n'a ingenunchiat!? Dar Tăcutu stăruia amenințător: „asta trebuie s'o facem, părinte. Altcum

ne-or bănuii oamenii, c'am dat bir cu fugiții. Știi, cum vă sunt credincioșii. Cred numai în ce văd ochii.. Cătu-i despre parale, sper că vor mai veni ele, de unde nici nu ne așteptăm”.

Și spunând acestea, dascălul Tăcutu, scoase triumfător din buzunarul hainei o scrisoare frumos împăturată și proaspăt scrisă, că abia i se uscaseră sucul cernelii de pe ea. „Uite aici, părințele!... Asta, încă ne va aduce o mișoară bună. Ce zici? Mai pune și satul una și cu patru mii, cu carăle și brațele Românașilor noștri, scoatem un păhar de școală, de-a mai mare dragu' să spui, că ești din Cucurigu. Numai curaj, părinte, curaj ne trebuie. Ne-ajută Dumnezeu”.

Pân' ce a vorbit învățătorul, preotul își aranjase ochelarii pe nas, cu tact și grije, ca la mari praznice. „Să vedem ce scrisoare ai nepoate?”!

Tăcutu pregătindu-și glasul, ca înainte de cetirea Apostolului, începu lectura rar și apăsător, ca se poată înțelege preotul și locul punctului și al virgulei.

¹⁾ Citat după Willey Moog, Geschichte der Pädagogik, Bd. III, Die Pädagogik der Neuzeit vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart, p. 442.

²⁾ O eroare fundamentală, căci individualitatea nu poate fi nici odată scop al educației, ci numai personalitatea. Vezi Johnas Cohn, Geist der Erziehung, Berlin 1919, p. 179.

*Către Excelența Sa, Mare Mecenat al
Neamului Dr. Vasile Stroescu*

*în Davos (Sanator)
Elveția.*

Subsemnații preot și învățător din comuna Cucurigu, județul Cibin—Ardeal, în numele a lor patru sute de români mici în avere, dar mari la suflet, venim și apelăm la marinimozitatea D-voastră, pentru a întinde o mână de ajutor la edificarea unei noi școli românești, în locul colibeii de azi, peste care scupă batjocoritor, conlocuitorii noștri șasi, din palatul lor de peste drum.

Cele patru sute de suflete românești, cu vreo nouăzeci capi de familie, socotind între ei pe preotul împovărat cu greul a lor șaptezecișidoi de ani, pe învățătorul necăsătorit, abia eșit dintre normaliști, pe orbul și paralizic satului, pe păstorul de vite și de oi, toți într'o sfântă unire, ne-am legat cu jurământ, să dăm fiecare ce putem, — numai bani nu, căci nu-i avem — pentru a ridica o școală nouă, în locul celei de acum, care la începutul ei a fost o simplă căscioară de modest țăran.

Apelând deci la sufletul D-voastră de Mare Român și bun creștin, suntem cu speranța, că nu ne veți alunga dela poarta marinimozității D-voastre.

Cucurigu, 1910.

Cu românească recunoștință:

A. Căruntu, preot.

P. Tăcutu, învățător.

Părintelui Căruntu, în timpul cetirei, îi fugise ochelarii de vreo trei ori dela locul lor, de emoționat ce era. Intrebă grăbit pe învățător: „și ai curajul s'o trimiți, învățătorule?“

— „Și cam de ce, nu? Apasă numai D.-Ta ștampila bisericii aci, așterne-ți frumos numele și las'o pe mine“.

Cererea fu expediată în plic, recomandat. O duse la poșta din oraș chiar Tăcutu, în persoană. După o lună de tremurătoare așteptare, sosi răspunsul mai îmbucurător decât se aștepta. Suna cam în înțelesul acesta: „Comitetul școlar român din Cucu-

rigu, jud. Cibin—Ardeal e autorizat să ridice suma de 2000 zis Douămii coroane dela Banca „Oaia“ din S.... în contul dlui Dr. Vasile Stroescu din Davos, Elveția“. Scurt și cuprinzător. Ce bucurie a fost între Românii din Cucurigu nu se poate scrie cu peana. Perise, teama și din cel mai șovăitor suflet.

S'a nimerit ca în acel an școlar, examenul de încheiere să se țină foarte de timpuriu, în ziua de Sf. Gheorghe, adecă în 6 Mai. Așa era, pe atunci, uzul. Examenele se țineau numai în zile de Dumineci și sărbători și erau conduse de însuși protopopul. Se porneau de timpuriu și se sfârșeau târziu, în spre vară.

La acel examen, protopopul a constatat în școală un progres, cum nu i s'a mai dat să vadă și constata până atunci. A felicitat deci pe învățătorul Tăcutu în fața întregului popor, c'ășa era obiceiul: la examen se ia parte toată suflarea satului.

Învățătorul încă s'a achitat față de membrii comitetului școlar, după obiceiul pământului; cu cina examenului, care se lungea, uneori, până de către ziuă. Căci, e bine, să se știe: multe reforme a introdus Tăcutu în Cucurigu, numai ștergerea obiceiului, de a se mânca și bea de pe biata pungă săracă a învățătorului nu i-a reușit s'o modifice. Aci, la cina examenului, s'a hotărât și pus la cale dărâmarea școlii vechi, pentru a doua zi, dimineața. Hotărîrea suna ca o poruncă de mobilizare: „dimineața, la 8, fiecare membru al Comitetului să fie prezent, în fața școlii“. Acolo trebuia să fie și preotul și învățătorul.

Și oamenii s'au ținut de cuvânt.

Cel dintâi, care s'a urcat pe vârful acoperișului a fost Gligoriu, ca cel mai tânăr membru al comitetului. El a smuls din încheștarea varului crucea de tînchea, care a străjuit zeci de ani căsuța cu pridvor, în care atâtea rânduri de oameni au găsit cheia fericirii pământești.

Când Gligoriu a ridicat sfânta cruce în sus, cei de jos s'au descoperit ca la o poruncă și închinându-se spre soare răsare au murmurat într'un glas: „Doamne ajută-ne!“

După Gligoriu s'au urcat și ceilalți membri, așa că moartea școalei vechi era sigură.

Cu cât scădea acoperișul, pe urmă pereții, cu atât creștea însuflețirea oamenilor.

În trei zile, din căscioara țărănească, transformată în școală, dar care a slujit de izvor al culturii mulți și lungi ani, dela dascălii arvușiți cu luna, plătiți cu banițe de porumb și clăci de lucru, până la învățătorii moderni cu pantaloni călcați în dungă și numiți pe viață, — n'a rămas decât o movilă de moloz, un cuptor de cărămidă și câteva stive de lemnărie mâncată de cari.

Comitetul școlar era mândru de isprava făcută. Învățătorul Tăcutu și mai și... Numai bietului preot i se păreau toate întunecate. Avea o presimțire, că lucrurile n'or merge atât de neted, cum și le închipuiau alții. Și presimțul părintelui, nu l-a înșelat.

Intr'o dimineață apropiată, pe când abia cei mai harnici țărani se ridicară din culcușuri, preotul cu părul și barba încă nepieptenată, intră speriat în căsuța cu plată a învățătorului, trezindu-l din somn:

— „Învățătorule, am pășit-o... Săracu' de noi, Doamne, o să ne suspendeze din serviciu pe amândoi...” Dascălul sări din pat, ca ars de foc: „de ce, părinte? Ce s'a 'ntâmplat?”

„Noi n'am cerut autorizație pentru dărâ-marea școalei... N'avem nici planul și aprobarea pentru noua construcție... Ce ne facem

acum? M'ai luat prea cu zorul... Vina e a D.-Tale, mai mult. Acum ce-or zice oam-nenii?!”

Tăcutu, care s'ar fi putut scoate foarte ușor din încurcătură, lăsând pe preot să se descurce cum ar fi știut mai bine, deoarece, nu el purta răspunderea acelor întrelăsări, ci cel ce ducea din oficiu sarcina de director al școalei și președinte al comitetului școlar. Dar Tăcutu nu era din țeșetura acelor cari se pândească astfel de ocazii de strâmtoare, pentru a putea da lovitura de copită, ci era omul înțelegător al slăbiciunilor bătră-nești. De aceea, cu cel dintâi cuvânt a încercat să ușureze, să descarce din greul, ce apăsa sufletul duhovnicului.

— „Numai atâta, părinte? Doamne ferește de mai rău. Credeam, că-i bolnavă mama preuteasă. S'au v'a căzut vre-un bou din jug... O să avem autorizațiile... Și planul și tot... Pentru asta, să nu duci gânduri, părinte”.

Preotul Căruntu din Cucurigu a avut în ziua aceea o zi bună. Nu tot așa dascălul Tăcutu, care încă a doua zi trebui să ia drumul spre reședința protopopului, Consistorului și a celorlalte, câteva autorități școlare, să facă formalitățile cerute de legile de pe atunci.

Și în istoria școalei din Cucurigu mai sunt încă pagini necetite.

Petrea Dascălul.

RECENSII

Cărți de cântece, pentru cl. I—II, III și a IV-a de *N. Oancea* și *I. U. Soricu*.

Editura librăriei Pavel Suru din București a scos în condițiuni tehnice desăvârșite, trei cărți de cântece pentru cursul primar. Ele împlinesc un resimțit gol în literatura muzicală școlară și sunt un minunat călăuzitor al cântecului românesc.

Inspirate din motivul popular și pe măsura și priceperea copilașilor pe diferitele clase scrise — fiecare clasă își are reper-

toriu său adecuat și ca melodie și ca text — cântecele sunt așa de frumoase și ușoare încât copiii le prind instinctiv. Noi cari le-am văzut nu găsim destule cuvinte spre a le recomanda colegilor noștri.

De altfel dl prof. *N. Oancea* este așa de bine cunoscut colegilor noștri, încât singur numele D-sale este o garanție de primirea călduroasă ce li se vor face. Costul unui exemplar 42 lei.

I. Albeșcu.

VIATA CULTURALA SI NATIONALA A SATULUI

La Crăciun

piesă de teatru pentru copii de școală, în 2 acte

de **Maria Rădulescu-Sibiu**, învățătoare.

(Urmare).

Actul II (Dimineața Crăciunului)

Aceiaș decor. Mama aprinde cendela, fata aranjează patul, iar tatăl la masă, numără banii.

Tatăl. Azi vor trebui gologani mai mulți, că de... e Crăciunul. (Intră copilul vesel ștergându-se cu prosopul, îl aruncă pe pat și începe a cânta colinda „Nouă azi ne-a răsărit“.

Nouă azi ne-a răsărit, Domnul Isus Hristos. Mesia cele mult dorit Domnul Isus Hristos. Din fecioară s'a născut Domnul Isus Hristos În scutece înfășat Domnul Isus Hristos	Și cu lapte s'a hrănit Domnul Isus Hristos Cum e robul s'a smerit Domnul Isus Hristos Și pe noi ne-a mântuit Domnul Isus Hristos!
--	--

(Poate fi și altă colindă).

La mulți ani, sărut mâinile (când îl sărută mama spune):

Mama. Măncate-ar mama, ce frumos știe să cânte (dau și lui bani).

Copilul. Dați-mi traista și bățul, că ceilalți copii s'o fi strâns, și-or fi început colindul cu steaua. (Pleacă condus de fată, la întoarcere spune:)

Fata. Tot satul vuește de cântece, de strigăte și de lătratul câinilor, de parcă-mi pare rău, că nu sunt și eu mai mică, să plec și eu cu colindătorii.

Tatăl. Oare câinele o fi legat?

Fata. Am avut eu grije să-i dau de mâncare și să-l leg în fundul curții ca să nu facă azi nimănu rău. (Copiii apar gălăgioși la geam și cântă „Florile dalbe“

Sculați, sculați boeri mari,
Florile dalbe.
Sculați voi români plugari,
Florile dalbe.

Că vă vin colindători,
Florile dalbe.
Noaptea pela cântători,
Florile dalbe.
etc.

(Li se dă bani și fructe chiar și cozonac și pleacă)

Mama. Da de unde or fi obiceiurile acestea frumoase de Crăciun?

Fata. Dl învățător, ne spunea că dela strămoșii noștrii Romani, au rămas cea mai mare parte din ele.

Mama. Dar cine erau acei Romani de ai noștrii?

Fata. Un popor mare și puternic, care acum două mii de ani, au venit din Italia de azi și au ocupat ținuturile unde ne aflăm noi. Ei s'au amestecat cu locuitorii găsiți aci, numiți Daci și i-au învățat și pe ei obiceiurile aduse de departe, obiceiuri, care ne-au rămas și nouă azi. (Mama stinge lampa).

Tatăl. Dar mă mir că nu au început cu „Steaua“, că soarele a început să se ridice.

Fata. (uitându-se pe geam). Ia uitați-vă pe drum, că o ceată sunt în curtea vecinului și cu siguranță că de acolo, vor veni și la noi. Ce frumos au împodobit steaua!... iată-i că și vin.

Mama. Dute Mario de primește-i în casă. (Copiii intră și cel cu steaua zice: Primiți steaua?)

Fata. Bucuroș. (Se cântă „Steau sus răsar“).

Băiatul care ține steaua face următoarea urare :

Rămâi gazdă sănătoasă
Să plătești colinda noastră
C'un colac de grâu frumos
Ca și fața lui Hristos.

Fata. Au cântat bine și ăștia cu Steaua, dar altfel de cum au cântat anul trecut.

Tatăl. Păi e schimbată, că și ei sunt alții și așa au învățat-o.

Mama. Dar la școală or mai fi pregătit ca altă dată să joace Irozii, ca să umble să strângă bani pentru copiii săraci ?

Fata. Am auzit pe Ionică, că și anul acesta, vor umbla din casă în casă, că mai ales acum în sat sunt destui copii de oameni săraci, care nu se pot bucura de venirea sărbătorilor, așa cum ne bucurăm noi.

Tatăl. De aceea și eu voiu da mai mult ca de obicei. (Afară se aud pași).

Fata. Mi se pare că ei sunt.

Mama. Dute și le deschide și primește-i. (Intră întâi Irod și întreabă: Primiți Irozii ? (Craii).

Cu toții. Primim, primim, cum să nu primim !

(Irod dă o listă tatălui și'n acest timp incepe).

Gașpar către Melhior :

Ce să fac crai prea înalte ?
Că nu știu în care parte...
Cât în oraș am ajuns,
Steaua noastră s'a ascuns,
Care urma pe Hristos
Către Ierusalim în jos.

Melhior către Gașpar :

O ! frate nu te'ntrista,
Că iar se va arăta,
Sau așa de nu va fi
Almintrelea vom gândi :
Vom întreba pe nerod
Sau pe împăratul Irod.

Toți craii salută pe Irod și Melhior i se adresează :

Impărate prea înalte !
Viu la a tale palate
Și la a ta împărăție
Pentru o mare bucurie !

Irod răspunde serios :

Ce bucurie așa mare
Ai tu de-a-ți face întrebare ?
Spune numai după o altă
N'astepta vorbă rugată !

Melhior :

Azi noapte un vis minunat
Pre noi ne-a încredințat,
Că un fiu din ceruri, dorit
Aici s'a sălășluit. (arată cu mâna către cer).

Irod (mânios) :

Ce vorbești, doară ești beat ?
Așa către un împărat ?
Ce față Dumnezeiască,
Poate aicia să se nască ?

Gașpar către Irod :

O Iroade luminate,
Te cinstesc ca p'un împărat :
Dar și tu cinste că-mi dai,
Mie, ca și unui crai.
Și ce întreb dela tine
Să-mi spui adevărat și bine.

Irod (necăjit) :

Tu ! cu acest cuvânt grăit,
Tare pe mine m'ai rănit.
Tu ce ai îmi spune iute,
Și dinaintea mea dute.
Spune-mi ce tu vrei să ceri,
Și dinaintea mea piei :

Gașpar (blând) :

Pentru Isus cel prea mare
Facem la tine întrebare,
Ca să ne faci cunoscut,
Unde Isus s'a născut ? !

Irod (întunecat) :

Ce tu de Isus vorbești,
Ce mie te lingușești ?
Ce domn mare-ar îndrăzni
Aici la mine a veni ?
Să-mi spună că s'a născut
Isus într'acest ținut ? (Se mai gândește și
zice)
Nu știu, nu s'a auzit.
N'a fost, nici s'a pomenit,
Ca aicia să se nască,
Vr'un crai din vița cerească.

Gașpar :

De n'a fost, acuma este,
Îți vestim această veste.

Ozia (cu seriozitate își pune mâna la frunte și răspunde) :

Mie parcă-mi vine aminte
Niște proorocești cuvinte. (caută în cartea
din mână).
Ba... eu știu foaia și locul, (arată cu degetul)
Că zice Valaam prorocul,
Că o stea așa vestită
De el este prorocită.

Irod (indignat aruncă cartea și vorbește prefăcut) :

Nu m'atâta necăjiți,
Ci pela mine veniți,
De ve-ți afla undeva,
Pe Isus Sfinția sa.
Ca înaintea lui să vin,
Și eu să vin să mă închin !

Gașpar către Irod :

O ! Iroade viclean tare,
Zici, că-i vei da închinare.
Dar dacă așa vovești,
De ce te născocorești ?

De ce te-arăți mănios
Când întrebăm de Hristos ?!

Irod (măreț către Gașpar) :

M'arăt, că așa se cuvine
Celui ce armată ține :
Ca oricine să știe
Că sunt crai cu împărăție!

Melhior (apostrofează pe Irod) .

O! Iroade ce gândești
Spre cele Dumnezești!
Te știm noi destul de bine,
Că tu ești la mațe, câine!

Irod (înfuriat) :

Vai! lună, stele și soare,
Fiți mie ajutoare,
Uită-te soare și vezi,
Până capul îi retez. (pune mâna pe sabie)
Te rog sabie o leacă
Să ieși puțintel din teacă
Ca pentru acest price
Să tai acestui cerbice. (trece sabia peste
capul lui Melhior)
Fierul acesta ascuțit
Îți va da ție sfârșit.
Hai! oțâr mai lângă mine, (il chiamă cu
sabia)
Să-ți arăt eu, cine-i câine!

Baltazar (il arată pe crai cu săbiile scoase)

Suntem gata de răsboiu
Numai ceva de vei face
Acea ce nu ne place.

Irod (foarte indignat) :

Da'n cine te sprijinești
Crai amărât ce ești?
Ți-oi cionta eu al tău grai
Amărătule! O! vai!
Că slugile nu-mi mai vin
Să-mi stâmpere al meu chin!

Baltazar :

Ce tu pe Isus hulești?
Ce tu pe el clevetești?
Să știi tu aceea bine,
C'acela-i Domn peste tine.

Irod (tot înfuriat) :

Ho! ho! Bine! știu eu ce-oi lucra
Și norii vor lăcrăma,
Porunci-voi la ostași
Spre moarte să facă pași.
Ca să fac o vitejie,
Să tai pruncii, peste o mie
Ca și Isus să se taie
Întru acea rea bătae.

Baltazar (către Irod) :

Vai! mie, ce ai grăit
Iroade, tiran cumplit!
Tu câine și tu om rău
Dușmanul lui Dumnezeu!
Din ceruri, piatră, pucioasă,
Cu foc peste-a tale oase.
Cerule să te prăpădească,
Îndată să te trăsnească.
Vânturile să te-apuice
Prin văzduh să te usuce.
Acuma tu să plesnești*)
Să nu te mai pomenești.
Căci tu tirane rău,
Vrei să tai pe Dumnezeu!

Irod (însăpăimântat și mai tare) :

Veniți tare foarte
Oameni ori din care parte.
Și pe acești trei, apucați
Și în lanțuri îi băgați,
Scoateți-i d'aci afară,
Bătându-i cu mare ocară.

(Se lasă cortina).

Oameni și fapte

Impresii din excursia prin Moldova, Basarabia, Bucovina și Maramureș

(22 VI—7 VII 1936)

„Sunt o parte din ceiace
am văzut“. *John Lubock.*

II

Trenul stopează. Cu bagajele în mâini coborâm în gară, unde suntem așteptați de câțiva colegi și colege. Cu trei autobuse plecăm la școala normală „C. Negri“, unde suntem găzduiți. Școala e împodobită cu steaguri tricolore și e o clădire monumentală, cu încăperi multe și mari, cu amfiteatru etc., clădită de C. Negri în timpul ministeriatului lui Spiru Haret, ale căror busturi sunt așezate în frumosul hal dela

intrare. Trebuie să fac aci o remarcă, pe care am confirmat-o mereu apoi și anume; frații noștri de peste munți au un cult deosebit pentru clădirile publice și mai ales școlare, pe cari le fac cu oricâte jertfe, adevărate palate. Este un lucru frumos și înălțător care ne impresionează. Suntem invitați apoi la cină în sufrageria mare a școlii, unde facem cunoștință — unii pentru prima oară — cu borșul care ne-a prins bine după această călătorie lungă pe căldură.

*) Textul în proză e original, iar tablourile în versuri sunt luate după Irozi. Le-am reprodus, deoarece se găsesc foarte rar, fiind incredințată că fac un bine colegilor și mai cu seamă celor dela țară. *M. R.*

Reîntorși în dormitor, adormirăm în glume.

Mare ne este mirarea când observăm, dimineața, sub ferestrele noastre, Dunărea curgând leneșă pe dinaintea noastră și pe ea un vapor. Par'car fi o ilustrată. După ce facem repetiții pe la 10, în amfiteatrul școlii, plecăm să vizităm orașul.

Incepem cu școala primară de fete Nr. 7. O clădire frumoasă cu grădiniță de pomi, cu o curățenie exemplară și cu o expoziție de lucruri de mână care ne-a impresionat deosebit. N'o să-mi iasă din minte multă vreme „sveteretele” fetițelor de cl I., lucrate cu mânuțele lor, tot așa de frumoase, poate chiar mai trainice, decât ale vestitului nostru Vogelsang. După explicațiile ce ni s'au dat — nouă nu ne prea venea să credem — ni s'a spus că la urma urmei lucrul nu e tocmai așa de greu. Doamnele și d-șoarele noastre au luat note și au promis că vor face și dânsule. Vrem să le vedem. Peste tot expoziția a fost foarte bogată, cu frumoase lucrări și la celelalte clase, păcat că, bărbat fiind, nu pot să dau amănunte. Un lucru pe care l'am sesizat imediat, a fost lipsa oricărui costum românesc. Explicația am găsit-o în faptul că Galații este un oraș cosmopolit și de afaceri. Mai târziu ne-am convins cu toții de adevărul acestor cuvinte.

De aci am vizitat școala primară de băieți Nr. 6, unde am avut fericirea să vedem un muzeu școlar unic pe țară. Aci am putut verifica ce putere extraordinară este dragostea de muncă. Omul de inimă, care a fost Paul Pașa, a înfăptuit acest muzeu, care face cinste școlii și țării. Aci am văzut șarpele boa, lung de vre-o 5 m. care nu se găsește așa bine conservat și mare, nici la muzeul de șt. naturale din București. A fost donat muzeului prin bunăvoința unui căpitan de vas, care l'a adus direct din Africa. Am admirat bogata colecție numismatică, cu bani din toate timpurile începând cu cei romani. Am văzut resturi din civilizația romană. Printre alte multe ne-a rămas în minte și un monstru; vițel cu două capete, împăiat. Cu cele mai frumoase idei despre acest interesant și unic muzeu am coborât spre Dunăre, care ni s'a părut mai lată decât în prevederile noastre. Țărnuțul cela-

lalt deabia se vedea. Profitând de faptul că vaporul „Regele Carol II” cel mai mare și elegant vapor fluvial din Europa se află în port, am făcut intervenții spre a-l putea vizita. Este un vas făcut în întregime în șantierele românești dela Turnu Severin, ceiace constituie pentru noi o adevărată mândrie națională. Pe vapor pot încăpea 2000 persoane. Cu el se fac excursii de plăcere pe Dunăre și mare. Chiar că ne spunea secundul vasului că sunt comandate două; una spre Viena, iar alta la Istanbul. L'am vizitat și ne-a rămas în minte, eleganța cabinelor de-a I-a, salonul restaurant, fumoarul și cabinele ofițerilor. Portretul M. S. Regelui în mărime naturală, ca patron al vasului, este pus la locul de onoare. Vasul acesta mai are avantajul că are motoare Diessel, cari pe lângă faptul că nu fac fum, nu fac nici șgomot. În dorul de-a vedea cât mai mult ne urcăm pe covertă și puntea de comandă.

După vizitarea vasului ne despărțim în două; unii merg prin oraș, iar vre-o câțiva iubitori ai sportului pe apă, închiriem o barcă cu motor ca să trecem, dincolo în Tulcea, în satul numit I. C. Brătianu, (fost Zaglău). Aci vizităm câteva case lipovenești, făcute din lut și coperite cu stufiș. Lipovenii fiind pescari, prin împrejurări și tradiție, sunt copiii apei, iar mâncarea lor de toate zilele este peștele.

La înapoiere, întrucât sunt un pasionat al apei, repet fără multe stăruințe o scenă de-acum vre-o trei ani dela Ada-Kaleh — și lipoveanul îmi lasă mie conducerea bărcii. Nu știu dacă ați încercat vre-odată asemenea senzații, dar e o plăcere să vezi cum biruești imensitatea de apă și cu câtă ușurință străpungi valurile, infuriate că le tulburi singurătatea. A fost o plimbare rară și frumoasă, care ne-a costat minuscula sumă de 6 lei (dus și întors).

După amiază o iau hai-hui prin oraș. Galații este un oraș comercial de întâiul rang. Portul, în care în fiecare zi, intră și ies, o mulțime de vapoare, este acela care dă strălucire orașului. Păcat că este — ca aproape toate orașele moldovene și basarabene — străini, și încă ce fel de străini,

jidani „lepra noastră“, cum a avut curajul să diagnostice Dl S. Banciu la mărșul banchet oferit de orașul Roman în cinstea noastră.

Și pentru că știam că în Galați se află casa lui Cuza Vodă, ardeam de nerăbdare s'o văd. Vroiam să văd casa primului domn al țărilor unite, omul care a despărțit istoria în două și ne-a dat pe lângă primul mare act istoric și dreptul de-a trăi între popoarele civilizate.

După multe peripeții găesc pe strada ce-i poartă numele, la Nr. 64 cred, o casă în ruină, care mi se spune — căci nu-mi venea să cred — că este chiar casa marelui Vodă Cuza.

Inchipuți-vă o casă — un mic castel — cu o arhitectură românească simplă și drăguță, dar căruia căzându-i tencuiala acum i se văd cărămizile. Cu o poartă care odinioară era impozantă, dar care acum fiind de lemn de abia se mai ține. Cu ferestele mari — spre cari altădată se ațintea mii de ochi cu înfrigurare, dar cari astăzi sunt sparte și bătute cu hârtie de gazetă. În curtea în care altădată se aliniau trăsuri elegante, ale oamenilor mari, cari au făurit țara noastră, astăzi cresc bălării....¹⁾

Iar în fața mării porți de intrare, un motan își torcea cu imposibilitate firul, ca o oglindă fidelă de lenea și nepăsarea unui neam care nu-și cinstește părinți săi, pe de-o parte, iar pe de alta nu a fost încă sgduuit de forțele ce le ascunde — dar pe cari le ignorează — ca să se depășească spre momentul istoric al vieții sale...

Seara la orele 9 avem concert. D-șoarele și Doamnele îmbrăcate în costume săliștenești, iar domnii în negru, sunt obiectul de curiozitate și admirație al publicului, care probabil nu mai văzuse așa ceva. Din cauza unei ploii torențiale, public n'a fost mult. Insuși colegii noștri din Galați — și-o spunem cu durere — nu ne-au învrednicit cu prezența. Galații a fost de altfel singurul oraș, care ne-a primit cu oarecare răceală, întrucât în toate celelalte am fost primiți așa cum nici nu ne puteam închipui. Ne-a

rămas, poate din această cauză, o impresie aproximativă despre Galați și oamenii lui. A fost unul din cele mai reușite și simțite concerte ale noastre...

După concert suntem atrași de un jaz de femei — o surpriză pe care am mai întâlnit-o și în alte orașe moldovene — unde mai zăbovim.

În ziua următoare la 8:30 suntem pe cheiul Dunării în fața palatului U. F. R. pentru a ne imbarca pe vasul fluvial „România Mare“, pentru a face o excursie pe Dunăre până la Vâlcov și înapoi. A fost momentul cel mai important — pe lângă jud. Neamț — al excursiunii noastre.

Cine n'a visat odată măcar, stimate doamne, sau drăgălașe domnișoare, să plece în lume pe întinsul nesfârșit al mărilor nostalgice, sau chiar numai pe „Frumoasa Dunăre albastră“ (care fie vorba între noi e destul de galbenă)? Este sădit în sufletul omului, acest dor de ducă spre alte orizonturi, pe sub alte climate și spre alte stări cu alți oameni și fericiți sunt acei cari își pot îngădui acest lux. Iată însă, că până una, alta și noi suntem dintre aceștia. Vaporul este înaintea noastră și peste câteva momente vom fi, colo sus pe covertă de unde vom privi lucrurile cu alți ochi.

La ponton grănicerii și agenții fluviali ne trec în revistă. Intrăm în pântecul vasului unde sunt cabinele cl. I și restaurantul acestei clase. Cl. II n'are cabine (pt. dormit), pasagerii acestei clase dormind pe covertă.

În partea dinainte care se numește prora sunt lanțurile ancorei și frânghiile groase cu cari se fixează vasul de chei. În partea de mijloc sus este pasarella cu puntea de comandă, de unde se conduce vasul de către comandant, ofițerul de serviciu și timonier. Înapoia pasarelei sunt hoarnele vaporului, iar partea dinapoi se numește pupa. În părțile laterale scările de serviciu prin cari cobori la cl. I și restaurant. Vasul „România Mare“ fiind de tip vechiu nu este mânat de elice ci prin roți laterale. Pentru 120 Lei ne duce până la Vâlcov și înapoi. Vasul face această cursă regulată la două zile odată. Este singurul mijloc de comunicație care leagă Vâlcovul cu restul țării.

¹⁾ Aflu din gazete că un comitet de inițiativă, în frunte cu C. Z. Codreanu, face intervenții pentru cumpărarea casei și transformarea ei într-un muzeu.

Colaboratori:

I. Simionescu, Gh. Preda, Z. Sandu, Petre R. Petrescu, Lucian Bologa, Al. Dima, Gh. Maior, Dr. Nicolae D., P. N. Apolzan, I. Delu, I. Dragomir, I. Dopp, Mina Grădinaru, S. Florea, M. Faur, St. Potcovă, Pavel Popescu, I. Tatu, N. Bunescu, D. Tipuriță, D. Guranu, N. C. Verzesu, S. Dragoman, A. Calculator.

Comitetul de conducere al revistei:

I. N. Ciolan, Petru Olariu, Miron Bibu, Nicolae Martin, I. Tănase, S. Banciu, S. Dragoman, N. Hanzu.

Comitetul Asociației:

I. N. Ciolan, președinte; Petru Olariu, v.-președinte; Miron Bibu, secretar; Ioan Tănase, casier; Maria Petrescu, Nicolae Jordan, S. Dragoman, Nicolae Martin, Bogdan Ene.

Comisia cenzorilor:

N. Verzesu, Șt. Cornea, N. Boiceanu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Abonamente:

Pentru învățători, preoți, notari, primari, studenți
și săteni pe timp de un an se plătește suma de Lei 150.—
Pentru comitetele școlare, primării, oficii paro-
hiale, bănci populare și cooperative pe un an „ 250.—
Abonamente de onoare pe un an „ 500.—

Abonamentele se pot face în orice
timp al anului, trimițându-se fiecărui
nou abonat, revista pe anul întreg.

**Costul abonamentului se va trimite înainte la adresa:
Administrația revistei „LUCEAFĂRUL“, str. Gh. Lazăr 21, Sibiu.**

Numărul viitor apare în Decembrie 1936.

Sumarul:

Cuvânt de închinare	„Lucafărul“
Dr. Petru Șpan, gânduri la o aniversare	Gh. Șerban
P. Șpan, profesorul, în lumina amintirilor elevilor	Nic. Bembea, subrev. șc.
" " " " " " " "	S. Dragoman, institutor
" " " " " " " "	Gh. Dragoș, directorul Gimnaziului de fete
" " " " " " " "	Ioan Ciupe, revizor șc. de Someș
" " " " " " " "	Vasile Nosa, învățător
Conceptiile și realizările lui Șpan în Pedagogie	Dr. L. Bologa, prof.

Pagina elevilor.

Bibliografia operelor, articolelor și dărilor de seamă ale prof. Dr. Petru Șpan	Petru Iancu și C-tin Olariu
Din scrierile lui P. Șpan: Însemnătatea poveștilor în educație, Formarea caracterului în școală	* * *
Diverse: Ultimele zile ale Dr. Petru Șpan, Cuvinte din presă la moartea Dr. P. Șpan	* * *

Invățământ — Educație.

Individualitate și individualizare	Dr. Nic. Balca
--	----------------

Literatură.

Din vremuri uitate	Petrea Dascălul
------------------------------	-----------------

Viața culturală și națională a satului.

La Crăciun	Maria Rădulescu—Sibiu
----------------------	-----------------------

Oameni și fapte.

Impresii din excursia prin Moldova, Basarabia, Bu- covina și Maramureș	Ion Albescu
---	-------------

Recensii.

Cărți de cântece	I. Albescu.
----------------------------	-------------

